

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

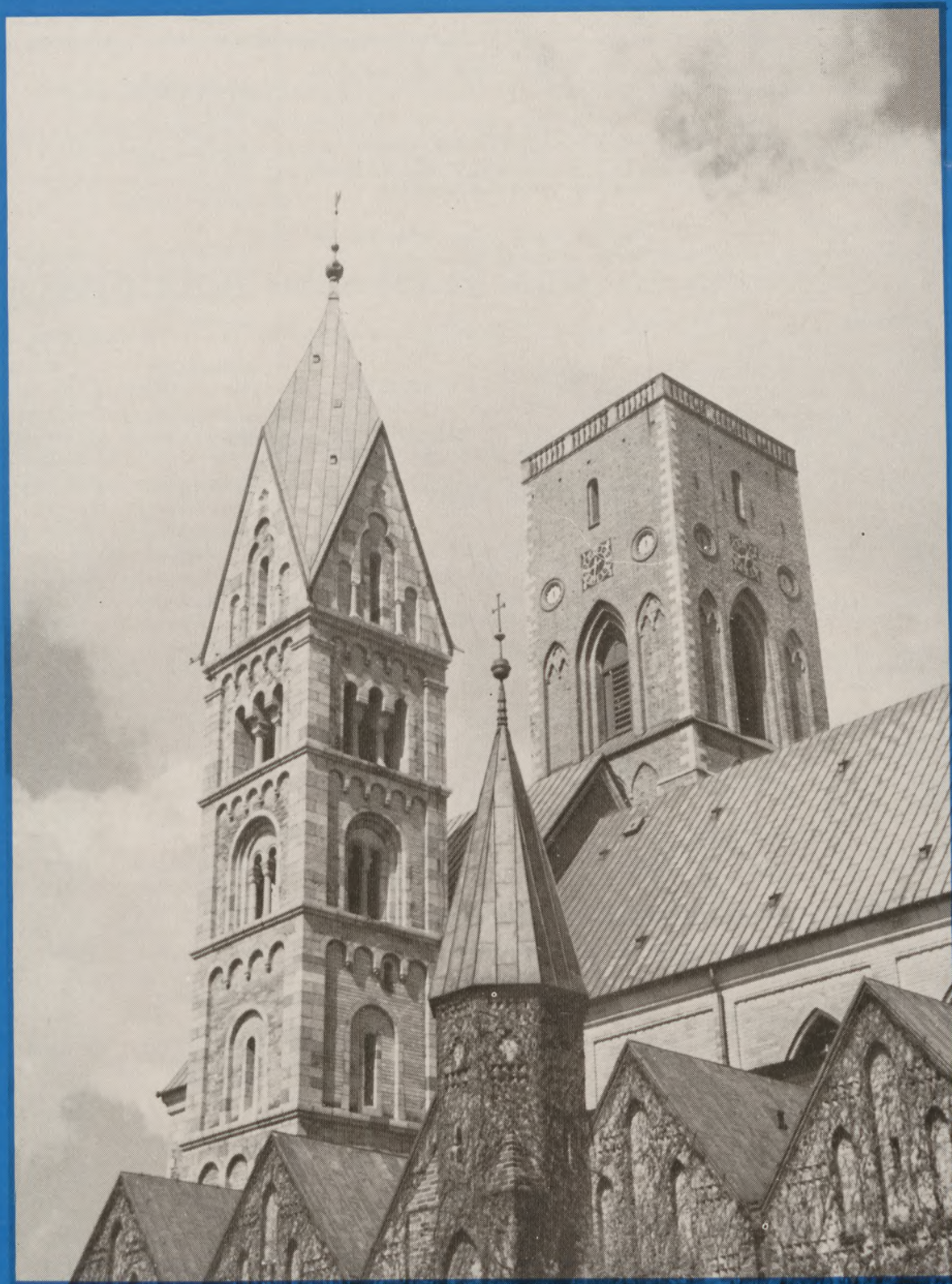
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Pigtraad-Gestapofangen

Nr. 7
December
1981

Årets julehilsen skrives af biskop Helge Skov, Ribe. Vi bringer i den anledning et motiv fra Ribe domkirke.
(Foto: Børge Venge, tidligere Sachsenhausen).

Kammeraternes Hjælpefond

Stiftet 1945

Henvendelse om hjælp i henhold til fondens fundats rettes til kontorchef, cand.jur. Hans Andersen, Sløssevej 19, 4894 Øster Ulslev. (03) 86 55 59.

Henvendelse ang. feriehjemmet på Kegnæs rettes til overlærer Preben Feddersen, 5874 Lundeberg, Hesselager. (09) 25 14 77. (Der er 7 senge).

Medlemmer: Iflg. fundatsens paragraf 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre.

På fondens møde den 24. september 1977 besluttedes det, at fondens virksomhed især skulle samles om at videreføre feriehjemmet på Kegnæs, at videreføre bladet »Pigtraad« og at søge sikret, at 4. maj fortsat højtideligholdes i Ryvangen.

Forretningsudvalget:

Formand: Civilingeniør Mogens Dyre,

Hestehavevej 3, Sjellerupskov, 6430 Nordborg. Tlf. (04) 45 86 22.

Næstformand: Kontorchef, cand.jur. Hans Andersen,

Sløssevej 19, 4894 Øster Ulslev. Tlf. (03) 86 55 59.

Kasserer: Bankprokurist Olav Holst, Bengtassevej 6, 2900 Hellerup.

Tlf. (01) 62 77 80. Giro 1 00 07 80.

Sekretær: Skoleinspektør Johs. Fosmark, Chr. Winthers Vej 1, 8600 Silkeborg.

Tlf. (06) 81 07 09.

Overlærer Preben Feddersen, Caroline Amalievej 11,

5874 Lundeberg, Hesselager. Tlf. (09) 25 14 77.

Den øvrige bestyrelse består af:

Skræddermester Povl Brandt
Glerupvej 19, 2610 Rødovre
Tlf. (02) 91 13 72

Overpostbud E. Holger Grome
Tårnby Torv 24, 2770 Kastrup
Tlf. (01) 50 33 86

Sparekassedirektør Einer Hauberg
Holballe 3, 6473 Tandslæt
Tlf. (04) 44 86 04

Direktør G. Jespersen
Gullestrupvej 7, 7400 Herning
Tlf. (07) 12 11 84

Oberst K. Kjeldsen
Hallingager 47, 5750 Ringe
Tlf. (09) 62 31 63

Tandtekniker Leo Kæraa
Dalsvinget 1, 8270 Højbjerg
Tlf. (06) 27 04 28

General Fl. B. Larsen,
Kongstedgård, 4293 Dianalund.
Tlf. (03) 56 02 07

Kontorchef O. Olesen
Leonorasvej 8, 9000 Hasseri, Aalborg
Tlf. (08) 18 04 51

Redaktør Johs. Rasmussen
Ømkulevej 9 7100 Vejle
Tlf. (05) 82 65 72

Provst Poul Riis
Hostrupgade 9, 4200 Slagelse
Tlf. (03) 53 35 34

Solveig Skjøtt
Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose
Tlf. (02) 48 56 74

FANGESAMMENSLUTNINGENS REKREATIONSFOND

Fonden, der er stiftet af SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45, yder støtte til rekreationsophold for tidligere fanger og andre invaliderede fra frihedskampen.

Ansøgningskema kan rekvireres hos formanden: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 København N eller i de enkelte foreninger. Der kan bevilges støtte på indtil 75 pct. af rekreationsopholdets samlede pris, dog max. kr. 1.500.

Der ydes støtte til ophold på egentlige rekreationshjem, kuranstalter, sanatorier etc. Til ophold af mere feriemæssig karakter kan der ikke bevilges støtte.

Ansøgningskemaet skal ved indsendelsen være udfyldt således, at samtlige spørgsmål er besvaret. Den i skemaet nævnte dokumentation skal være bilagt. Originale bilag vil blive returneret sammen med besvarelsen.

Da bevilgede beløb ikke kan udbetales til ansøgeren, men kun til rekreationsopholdets arrangør, må skemaet indsendes i så god tid, at svaret kan være fremme, inden betaling for opholdet skal finde sted. Det må påregnes, at behandlingen af ansøgninger i fondens bestyrelse tager omkring 14 dage.

Bladet

Pigtraad - Gestapofangen

Udkommer med 7 numre i år.
(De lige mdr. + november).

ABONNEMENT

Helge Brinch,
Tåstrupgårdsvej 153, 1., tv.
2630 Tåstrup
(02) 52 01 25
Giro 9 31 54 54

Eventuelle fejl i besørgelsen af bladet rettes hurtigst muligt ved henvendelse til udleveringspostkontoret.

ANNONCER

Chr. Winthers Vej 1,
8600 Silkeborg
(06) 81 07 09

REDAKTION

Johs. Fosmark,
(ansvarshavende)
Chr. Winthers Vej 1,
8600 Silkeborg
(06) 81 07 09

Frode Toft,
St. Kongensgade 63,5,
1264 København K
(01) 15 59 57

TRYK

Fjerritslev Avis Offset

INDHOLD:

Årets julehilsen	155
Den dejligste juleaften i mit liv . . .	156
Vi besøger Bernadottegården i Hadsund	158
Feriemuligheder	160
To danske kunstværker	162
Runde dage	163
Dagbogen	166
De hvide busser	168
Kammeraterne fortæller	172
Foreningerne	178
Mindeord	184
Bøger	185
Adresselisten	188

De efterfølgende numre af vort blad udkommer 15/2 og 15/4. Stof fremsendes 4 uger før de nævnte dage.

Pigtraad-Gestapofangen

NR. 7

DECEMBER 1981

36. ÅRGANG

Organ for Kammeraternes Hjælpesfond og Sammenslutningen af dansk fanger fra
Frihedskampen 1940-45

Buchenwald-klubben . Dachau-klubben . Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen . Landsforeningen
Gestapo-Fangerne . Hannover-Stöcken-gruppen . Horserød-Foreningen . Landsforeningen af kz-fanger fra
Neuengamme . Ravensbrück-gruppen . Sachsenhausen-foreningen . Stutthof-foreningen . Theresienstadt-foreningen

Og dette skal være Jer et tegn

Årets julehilsen skrives af biskoppen over Ribe stift, Helge Skov

Det er altid en skæbnestund, når et barn fødes til verden. Et nyt menneskeliv begynder og må med ubønhørlig streghed underkaste sig de kår, der er et menneskes. Barnet må følge de veje, der er støvets gennem glæde og sorg, gennem ensomhed, skuffelse og død.

Men skæbnestunden bliver ufattelig stor, når den Gud, som er alle skæbners Herre, når den almægtige, som ingen af sig selv kender, når han lader sin søn føde som menneske, når sønnen bliver lagt som et værgeløst barn i fortabte menneskers hænder.

Gud betror os sin dreng. Og tydeligere tegn på, at han vil kendes ved mennesker, gives ikke. For når han har ladet sit barn føde her, ind i vor skæbne, så ved vi, at også hans hjerte er her hos os. Man betror ikke sit barn til fremmede og ligegyldige mennesker, det gør man kun til de udvalgte. Ja, at betro nogen sit barn, det er virkelig at betro sig til dem, det er at give dem sig selv.

Der ligger en kraft i det, som kan rejse selv den mest modfaldne og modløse op. Der fortælles i Bertil Malmbergs bog »Åke og hans verden« om et par gamle mennesker, der følte sig forstødt og fuldstændig mislykkede, fordi den søn, som de havde haft ansvaret for, havde forbrudt sit liv: han var blevet mordbrænder. De skammede sig for mennesker, men mest for Gud, for de følte, at de havde svigtet, og skylden var deres. Et barn er jo ens eget kød og blod! De vovede ikke at komme i byens kirke, men sneg sig hen i fængselskapellet. Der syntes de, de sad med en vis ret blandt de dømte.

Da begynde der at komme en lille dreng hos dem, og til deres forundring tillod drengens far og mor, som var agtværdige folk, at han kom der tidlig og sild. Det gjorde dem så uforklarlig godt, når drengen sad i deres stue og puslede med sit legetøj. For det var jo tegnet på, at et par mennesker dog havde den tillid til dem, at de turde overlade drengens liv i deres hænder, skønt de havde vist sig magtesløse overfor den stump af deres liv, der var blevet dem betroet.

De følte den dreng, som en udstrakt hånd fra den verden, de følte sig dømt af, den verden de frygtede. »Der var noget over den dreng,« sagde den gamle mand en dag til sin kone, »som over duen med oliekvisten! Her har vi gået i mange år som i en slags ark, og rundt omkring os har der været et hav af ensomhed, men nu synes jeg, jeg øjner land. Ja, det er tegnet på, at vi er taget til nåde af Gud,« blev de enige om.

Men en dag stod han trodsig uden for deres dør og ville ikke gå ind. En nabo havde fortalt ham, hvad de gamle var for folk, og drengen stod der stiv og urørlig, og da den gamle kone rakte sin hånd frem, sagde han: »Lad vær at rør mig! Jeg vil ikke gå ind i en morderkule!« Og drengen gik. Tegnet kunne ikke bære vægten af deres skyld.

Da præsten nogen tid senere kom på besøg, talte de med ham om, hvad der var sket. Og han sagde: »I skal lade være med det tegntyderi og holde jer til det eneste afgørende tegn, Gud har givet os mennesker på sin kærlighed, da han sendte os sin søn!«

Her hvor det menneskelige tegn bryder, bliver det klart, hvilket dyb af kærlighed, der ligger bag Guds tegn i den enbarnes fødsel.

Man betror kun sit barn til de udvalgte! Ja, og dog vidste Gud jo godt, hvad det var for en verden, han sendte ham til. Men kærligheden er en dårskab! Den bryder sig ikke om de advarsler, som lyder: send ham ikke ind i den morderkule! Han betroede sin søn til troløse og hovmodige mennesker. Og da sønnen voksede til, stod han heller ikke uden for menneskers dør, betænkelig ved at gå ind. Han stod ikke udenfor tolderens hus og ville ikke gå ind. Han gik ind til os.

Det tegn skal vi trøste os ved. For det betyder ikke, at først skal alt blive anderledes og vor tilværelse forvandles, så giver Gud os nok derigennem sit tegn. Men dette tegn er før noget andet, det er begyndelsen til alt i himmelen og på jorden. Det har skabelsens kraft i sig, for i det er kærligheden.

Lad mig slutte med nogle ord af den tyske teolog Helmut Gollwitzer, der har tilbragt år i russiske koncentrationslejre. Han har udgivet nogle dagbogsblade derfra, som fortæller om den virkelige fattigdom ved at være menneske og den virkelige rigdom ved at være Guds barn og have Kristus til bror. Det betyder ikke, at hans tilværelse bliver en anden af den grund, men en fortrolighed, som kan forvandle selv den umenneskelige lejr til et hjem, udgår fra julens budskab. Også her kommer Kristus, også her står Guds tegn ved magt.

24.12.1945... Netop i de dage skar længslen smerteligt gennem hjertet. Men da vi hørte juleevangeliet og tolkede det for hinanden, da gik det op for os som et under:

»Gud har ikke hine glemt
der i mørket sidder gemt.«

I hele verden var der ingen magt, der kunne eller blot ville hjælpe os. Vi var omgivet af urskove, glemt, prisgivet. Vi vovede knap at håbe på, at det nogen sinde ville blive anderledes, og dog kunne vi ikke rive os løs fra håbet. Skyldtes det, at Een tænkte på os og vidste besked med os?... »Da står redningstimen for os, Christus, med din fødsel« - os, også os her i denne barak, der den morgen, da »stemningens« fortryllelse var svundet hen, stadig stod der lige så hæslig, da vi trådte ud i den kolde vintermorgen for at drage på slavearbejde, mens de derhjemme gik til juleguds-tjeneste.

24.12.1947. Ingen dag i året er sværere for fangen end juledag. Men jeg er optaget af sætningen i det sidste brev fra min mor, jeg giver dem videre til kammeraterne, overalt hvor jeg kan: »I julen må det sværeste i vort liv ikke blive sværere, men lettere for os, thi vi kender nu Ham, fra hvem alt kommer, og til hvem

alt fører, og som altid er hos os. Uden julen ville det altsammen være uudholdeligt svært, men hos den, der hører om Christus, vil hjertet ikke blive tunge-re, men lettere...«

25.12.1948. Da jeg juleaften gik til den barak, hvor julefesten, som vi skulle fejre sammen med de katolske brødre, skulle afholdes, støttede en ung fange fra Schwaben sig til en mur, og jeg hørte ham stønne til en kammerat, mens jeg gik forbi: »Det er jo altsammen så meningsløst, så meningsløst!« Det var netop dette: ikke blot vor skæbne her, men alt, alt i verden var meningsløst, og alt i verden, også vor skæbne her, blev fuld af mening, fuld af umistelig mening gennem julen, gennem »den reddende stund«, i hvilken evigt liv forbandt sig med vor armød«.

Med venlig hilsen

Så den 17. december kom en af vore venner og spurgte, om jeg ville med ud at køre en tur, og af den måde, han sagde det på, kunne jeg høre, at jeg skulle sige ja. Han skulle til Frøslev-lejren for at reparere en elektromotor, og mens han var inde i lejren efter motoren, fik jeg lov at vente i de danske fængselsbetjentes barak. Et kvarter efter kom han tilbage. Han havde ikke selv kunnet bære »den tunge motor« og havde derfor bedt om at få en af fangerne til at køre den ud af lejren på en trillebør. Denne fange var »tilfældigvis« min mand, men ingen af os fortrak en mine.

Jeg spøjte med fangevogteren, bød dem cigaretter og foreslog, at vi skulle drikke en kop kaffe sammen, og sagde, om det da ikke ville være en god idé at invitere »den stakkels mand, der havde slæbt den tunge maskine helt herud« med. Jeg var ung, frimodig og ikke bange af mig.

Vi kom til at sidde ved siden af hinanden, og i en halv time kunne vi hviske sammen. Jeg tror, at både danskerne og tyskerne var klar over, hvordan det forholdt sig.

Ja, det var den dejligste »juleaften« i mit liv.

□ Lige efter jul fik jeg brev fra Røde Kors. Brevet fortalte, at min mand var kommet med en fangetransport til Tyskland, sandsynligvis til koncentrationslejren Neuengamme, men jeg kunne dog ikke skrive til ham, før jeg havde hørt fra ham og fik hans fangenummer, men jeg hørte aldrig fra ham i Neuengamme.

Han blev udtaget til en arbejdskommando, der skulle rydde op i ruinerne efter luftangrebene på Hamborg. Han fik leverbetændelse, og hans krop svulmede uhyggeligt op.

Egentlig er jeg glad for, at jeg ikke vidste, hvad der skete med ham de måneder efter jul, men jeg var hele tiden overbevist om, at jeg nok skulle få ham hjem igen. Han kunne ikke være død. Alle var så rare mod mig, og jeg var jo ikke den eneste.

Bagefter kan man ikke forstå, at man kunne leve videre, men livet var så uvirkeligt dengang. Det var ligesom at være tilskuer til en dårlig film.

Mogens kom hjem i april med en af de sidste af Bernadotte-transporterne. Jeg var i Padborg, og jeg var inde i alle busser, der passerede den forplejningsstation, som DKB havde oprettet i Padborg, og her gik jeg til hånde, mens jeg ventede.

Den dejligste juleaften i mit liv

Fru Tommy Dyre fortæller om, hvordan det var at holde jul, mens »han« sad indespærret.

Den 24. december 1944 lukkede jeg om eftermiddagen mine forældres købmandsforretning i Nordborg. Jeg satte mig ned og skrev til min mand, Mogens Dyre, der sad i Frøslev-lejren.

Jeg skrev om den gode julehandel og om den stille jul, jeg skulle holde sammen med mine forældre - og jeg tilføjede, at jeg håbede, at vesten passede.

Det blev en stille jul, men den rigtige juleaften havde jeg holdt en uge før i en barak omkring et kaffebord sammen med danske fangevogtere og tyske soldater - men også sammen med min mand. Han var blevet anholdt den 27. oktober 1944 under en razzia, anklaget for illegal virksomhed på Als. Efter 3 ugers forløb kom han til Frøslev-lejren, og jeg søgte naturligvis om besøgstilladelse hos lejrkommandanten, men fik afslag.

Men jeg var ung - blot 24 år, og jeg var optimist med hensyn til, at det nok skulle lykkes mig at slippe ind i lejren for selv at aflevere min julepakke.

Jeg havde fra Forsvarsministeriet fået en gave på 100 kr. som hjælp til julegaver, og for pengene købte jeg en skindvest. Det var en af den slags, som slagterne gik med. Desuden købte jeg en dypekog og et par træskostøvler. Jeg havde fået dem lavet, specielt til min mand.

Da Mogens og jeg endelig fandt hinanden, vidste vi slet ikke, hvad vi skulle sige til hinanden.

Mogens blev sendt videre til Møgelkærlejren ved Horsens, og jeg fulgte med, boede hos vildfremmede mennesker og »organiserede« et Røde Kors armbind, så jeg kunne køre med vandvognen ind i selve lejren.

Det, jeg husker bedst fra de dage, var, at en fabrikant fra Nordborg, som jeg havde kendt i mange år, ringede mig op og spurgte, om jeg havde 500 kr., og om jeg så ikke lige ville købe for 500 kr. wienerbrød til »dem derinde«. Fabrikanten hed Mads Clausen.

Den 6. maj kom Mogens hjem.

JULEN 1981

Gestapofangerne indbyder til juleaften i RYVANGEN. Man starter kl. 16. Taleren bliver i år pastor Boas, der som sømandspræst i Hamborg gjorde en indsats for legemligt og psykisk at hjælpe danske og nordmænd, der var interneret i tyske fængsler og tugthuse. Det skete i samarbejde med Hiltgunt Zassenhaus og den norske pastor C. Vogt-Svendsen.

Gestapofangerne i RANDERS samles den 24. kl. 14 ved Nordre Kirkegård for at lægge blomster ved mindetavlen og ved kammeraters grave.

I ÅRHUS samles repræsentanter for fangeforeningerne den sidste søndag før jul kl. 10 for at lægge blomster ved korset ved Domkirken, Vestre Kirkegård, 4. Maj-kollegiet og på Skæring Hede. Man slapper derefter af ved et samvær på Strandkroen i Skæring.

I AALBORG har »Staben« tilrettelagt en højtidelighed i Mindelunden bag Ansgarkirken. Den indledes juleaften kl. 16, og taler bliver i år sogneprest Svend Erik Langdal. FDF-orkestret medvirker, og der bliver kransenedlægning.

Kammeraternes Hjælpefond

*er raske kammeraters hilsen
til de syge*

FRIHEDSFONDENS PLAKAT

Da Frihedsfonden opstod i 1945, fremstillede tegneren Arne Ungermanns meget smukke plakater for Frihedsfonden. Den er siden stadig blevet omtalt som et eksempel på fornem og sjælden plakatkunst. Et lille restoplæg

af plakaten sælges nu til fordel for fondens efterhånden meget slunkne kasse. Prisen er 200 kr. Henvendelse til Frihedsfondens kontor, Frederiksberg Bredegade 13, 2000 København F.

DÆKKO

PRESENNING KOMPAGNI A/S

Tlf. 01 - 28 80 60

Hoveddepot:
Kabellejevej 32-34
2700 København
Brønshøj

Vi besøger Bernadottegården i Hadsund

Bernadottegården i Hadsund blev indviet den 5. maj 1977. Den fremtræder helt i hvidt.

Vi har tidligere i en artikel fortalt om et besøg på Bernadottegården i Roskilde. Og nu lykkedes det også at gennemføre en gammel aftale mellem redaktionen og Bernadottegården i Hadsund om et besøg. Sidst jeg var der, var det den officielle indvielse 5. maj 1977, altså i de skønne lysegrønne forårsdage (hjemmet var dog allerede taget i brug 1976). Denne gang blev det et besøg på tærskelen mellem efterår og vinter. Endnu stod træerne i deres vidunderlige gyldent-brune pragt, og solen var så venlig yderligere at forgyldte synet - men allerede næste dag var det storm, der rev bladene af træerne.

Vi blev hjerteligt modtaget af både beboere og personale med den populære og vist altid smilende forstander Bente Petersen i spidsen.

Nogle tal

Vi fik først nogle tal. Plejehjemmet har 38 værelser, der alle er store nok til, at der i givet fald kan bo et ægtepar. Normalt er her 40-42 beboere.

I tilslutning til hjemmet er der 32 beskyttede boliger, der ligner små,

hyggelige rækkehuse med et lille centralt torv, kaldet »Gammel Torv«, hvor beboerne undertiden holder »torvefest«.

Hjemmet fungerer også som dagcenter for pensionister fra byen, og der er tilmeldt ca. 50 pensionister.

Til hjemmet er knyttet en dygtig fysioterapeut, der har et stort moderne terapilokale. Fysioterapeuten har foruden dansk uddannelse tillige en engelsk specialuddannelse i behandling af ældre mennesker. Der er naturligvis også en fodterapeut, ligesom der er mulighed for at få foretaget høreprøver. Hjemmet får også regelmæssigt besøg af herre- og damefrisør.

Endelig er der et stort velindrettet »værksted« for beskæftigelsesterapi, hvor der fremstilles et væld af både smukke og nyttige ting. Et udvalg heraf skal i de nærmeste dage udstilles i Den danske Bank i byen.

Plejehjemmet, inklusive dagcenter og beskyttede boliger, beskæftiger 70 personer, deraf ca. 50 som heltidsbeskæftigede.

Alle pladser på plejehjemmet er konstant optaget, og selv om der er nogle

beboere, der har været her i alle de fem år, hjemmet har været i brug, så er der stor udskiftning.

»Vi må regne med en udskiftning på næsten 50 pct. om året,« siger Bente Petersen, »for vi har ofte begravelser. Men vi har dog også mange glædelige oplevelser. Selv om folk har været hårdt mærket af alder og sygdom, så er de glade for at være her. Ja, vi har oplevet, at plejehjemsbeboere, der ved ankomsten næppe kunne færdes eller spise alene, efter få måneders ophold retter sig så meget i de gode omgivelser, at de bliver så selvhjulpne, at de kan flyttes til en af de beskyttede boliger.«

Psykiske problemer

Vi spørger, om der ikke opstår særlige problemer, ud over hvad man ellers kan forvente af sygdom og svagelighed på et plejehjem, idet vi her tænkte på »vore egne« beboere. For vi ved jo, at også vi, der ikke er på plejehjem eller hospital, kan have psykiske problemer og undertiden gør livet surt for både os selv og vore omgivelser. Bente oplyser, at hjemmet jo har en fast tilsynsførende læge, men derudover også en fast aftale med en psykiatrisk speciallæge, som vi i særlige tilfælde kan konsultere og som også giver personalet instruktion om særlig behandling og optræden overfor sådanne beboere.

En snak med beboere

Der er som regel til stadighed en halv snes tidligere modstandsfolk, krigssejlere eller KZ-fanger på Bernadottegården. For tiden er her en krigssejler (folk, der sejlede for de allierede under krigen), et par enker efter krigssejlere, en enke efter en af de henrettede fra Hvidstengruppen, en fhv. hjemmesygeplejerske, der under hele besættelsen var modstandsbevægelsens repræsentant i den lille stationsby, hvor hun boede, en Århus-sabotør og et par KZ-fanger.

Vi mødtes til en hyggelig snak med nogle af dem, et par af dem var netop nylig kommet hertil ved Frihedsfondens hjælp. De gav alle udtryk for glæde og tilfredshed med forholdene. En af dem savnede ganske vist nogle regelmæssige hyggeaftener, hvor man bare kom sammen og snakkede. Der var også et problem med en smal vej, som man gerne ville have spærret for lastvognskørsel, da den var beboernes nærmeste adgang til byen og rutebilstationen.

Det kneb for dem at færdes på vejen, når de var i rullestol eller - som de fleste

Vi ser ind i en bolig på plejehjemmet.

- måtte gå med stok og havde svært ved hele tiden at springe ud i grøftekanten og brændenælderne. En af beboerne havde endog selv henvendt sig på kommunekontoret og gjort opmærksom på forholdet, og nu vil plejehjemmet også rejse spørgsmålet.

Bente Petersen har for øvrigt prøvet at interessere beboerne for dannelse af et beboerråd, men det er endnu ikke lykkedes. Men vi fik nævnt et praktisk eksempel på den demokratiske form. Personalet skulle nylig have nye arbejdsuniformer (dragter), og der blev hertil bestilt en række forskellige, hvorefter der en dag, da alle beboerne var samlet, blev holdt afstemning, og den, der fik flest stemmer, blev anskaffet og bæres nu af hele personalet.

Der sker noget

Plejehjemmet har fire officielle festdage: fødselsdagen (5.maj), Sct. Hansfesten, høstfesten og Luciafesten. Dertil kommer mange andre arrangementer i årets løb, ligesom der er gudstjeneste et par gange om måneden.

Man har også et lille månedsblad »Sladderhanken«. Heri bringes praktiske oplysninger, velkomst til nye beboere og månedens fødselarer nævnes. Der er også små artikler af personale og beboere, f.eks. et interview med den 81-årige Skagen-fisker Peter Diget.

Vi så også opslaget med oktober måneds program: Løvfaldstur til Tjele med

bus, bankospil og besøg i Hadsund Ridecenter.

Ikke alene omgivelserne er smukke, men også indvendigt er der gjort alt for at gøre det så smukt og hyggeligt som muligt. I forhallen er indrettet en fin fuglevoliere med sjældne og smukke fugle, og på 1. sal tilsvarende et fiskeakvarium.

Som en interessant, men smuk kontrast til det moderne hjem lægger man

Vi ser ind i terapi-lokalet.

mærke til nogle smukke, gamle malerier i store guldrammer overalt i plejehjemmet. Det er en hel samling på 92 malerier, der er skænket til hjemmet af den gamle købmandsslægt Wasehus i Hadsund.

Der er skabt tradition for, at når plejehjemmets bestyrelse holder møde, spiser bestyrelsen sammen med beboerne, ikke ved et bord for sig selv, men spredt rundt ved beboernes borde.

Personalet har sin egen spisestue, der også anvendes til møder o.l. Den er udsmykket med en serie mere moderne tegninger af den kendte modstandsmand og maler Carlo Wognsen, der til sin død var medlem af hjemmets bestyrelse.

Hjemmet råder også over et gæsteværelse, der kan benyttes af pårørende, der kommer tilrejsende langvejs fra, ligesom værelset i nødsfald kan anvendes til aflastningsophold, d.v.s. et midlertidigt ophold på hjemmet af særlige grunde.

□ Foruden at det er en af beboerne, der bestyrer kiosken, er der også med held indført en ordening, så beboerne (frivilligt) har adgang til i et vist omfang at hjælpe i køkkenet, og det er mange glade for. Således deltager de i at smøre pålægsmaden til formiddagskaffen, og der er indført en ugentlig »bagedag«, hvor der kan hjælpes til med bagning af hjemmebagt brød og kage.

Hver formiddag samles beboerne til fælles formiddagskaffe sammen med personalet. Og her medvirker en af dagcentrets pensionister med underholdning på flyglet, ligesom han spiller til fællessangen. Af hensyn til de svagtsende benyttes to af Dansk Blindesamfunds udsendte sanghefter med meget stor skrift (Magnaprent).

I den smukke grønnegård midt i plejehjemmet kan beboerne opholde sig i godt vejr, og her er altid læ. Her har også været arrangeret aftensammenkomster om sommeren, bl.a. en grillfest med varme pølser o.l.

Vi drog fra Bernadottegården, hvor vi foruden Bente Petersen havde haft et af hjemmets bestyrelsesmedlemmer, Per Madsen, som guide, stærkt betaget af både de smukke og gode omgivelser, men ikke mindst af det enestående arbejde, der fra personalets side gøres for at beboerne kan føle sig trygge og glade ved opholdet.

Alle vi, der ikke har behov (endnu) for at komme på plejehjem, bør være disse mennesker meget taknemlige for den omsorg, de udviser over for såvel vore kammerater som de øvrige plejehjemsbeboere. Og vi ønsker alt godt for Bernadottegården i fremtiden.

Frode Toft

FERIE- MULIGHEDER

Der er følgende, som vi nævner i alfabetisk orden:

HUSET PÅ ANHOLT

Det ejes af staten, men administreres af De erhvervshæmmede. Adressen er: 4-maj-huset, Anholt Havn, 8392 Anholt By.

Man kommer dertil over Grenå og tager med færgen. Huset ligger 150 m fra fæргеlejet. Man kan også tage dertil med taxify fra Skovlunde.

Pris 185 kr. for hver person.

Der findes 12 senge med sengetøj. Der er køkkengrej. Fælles opholdsstue med TV. Der er fiskemuligheder. Mønttelefon. Bil er overflødig, da turen øen rundt blot er på 24,7 km. Man laver selv mad. Da huset er grundmuret, kan det bruges hele året, men er dog lukket i den koldste vintertid på grund af faren for frostsprængninger.

Der medbringes sengelinned, håndklæder og viskestykker.

Henvendelse kan rettes til: Alfred Berthelsen, Fuglebakkevej 130, 8210 Århus V. Tlf. (06) 16 63 18. Medlemmer af De Erhvervshæmmede betaler 75 kr. pr. uge pr. seng pr. gæst. Ikke-medlemmer 100 kr.

KEGNÆS

Ansøgninger vedrørende ophold en uge på Kegnæs i 1982 kan rekvireres hos Preben Feddersen, Caroline-Amalievej 11, Lundeberg, 5874 Hesselager. Porto kr. 1,60 bedes vedlagt.

Opmærksomheden henledes på, at man ikke kan forvente at få feriehjemmet hvert år, da ansøgerantallet er meget stort. Ansøgere med skolesøgende børn eller børnebørn har fortrinsret i skoleferierne.

For at opnå feriehjemmet, må man:

1) have været indsat i danske eller tyske fængsler/koncentrationslejre som følge af aktiv indsats i frihedskampen under besættelsen.

2) have sejlet i allieret tjeneste/gjort tjeneste i allierede styrker under krigen.

3) være fysisk/psykisk hæmmet som følge af langtidssillegalt under besættelsen.

4) være registreret i Frihedsfonden/Sikringsstyrelsen.

Huset kan benyttes hele året. Første tilladelse udstedes til uge 10 1982.

Ansøgningerne skal være returneret til Preben Feddersen senest 1. februar 1982.

NORS - MIDT I NATUREN

Vort blad har ofte nævnt Nors Hovedgård, og mange kender den vel allerede. Det er en gammel gård, der blev købt af en kreds af Neuengammefanger, og som nu er en selvejende institution. Den er træffested, et ferie- og rekreationssted for deltagere i Danmarks frihedskamp, for søfolk og andre frivillige i allieret tjeneste, for deltagere i hjælpeaktionen med »De hvide Busser«, men med fortrinsret for KZ-fanger.

Gården ligger i Nors i Thy, midtvejs mellem Thisted og Hanstholm, ca. 10 km fra Limfjorden og 12 km fra Vesterhavet. Dens areal er ca. 1 td. land, beliggende i en naturskøn egn, ganske tæt op ad et område på ca. 60 km², der af staten er fredet på grund af dets naturskønhed og det rige dyre- og fugleliv.

Der er kun et par kilometer til Tved plantage og Nors sø, hvorfra strækker sig det fredede og særprægede klitområde ud mod Vesterhavet - med udsyn til Hanstholm og Klitmøller.

Gården er efter en stor indsats af frivillig arbejdskraft og med støtte fra en række sider, bl.a. Bernadottefonden, Sygekassernes Helsefond, Thisted kommune m.fl. samt fra en stadig voksende støttekreds blevet et velindrettet og hyggeligt sted. Det rummer 6 dobbeltværelser, stort fælleskøkken, 7 toiletter med håndvask, 1 brusebad, 2 opholdsstuer - det ene med farve-tv og radio - samt en spisestue.

Der forefindes hovedpuder og dyntæpper på værelserne, men sengelinned skal medbringes.

Til rådighed ved den daglige forplejning råder det store køkken over 2 elkomfurer, 3 køleskabe og kaffemaskiner, ligesom almindeligt husgeråd er til stede. Da det er et fælles køkken, må man - når der er forskellige hold gæster - deles om køkkenpladsen og træffe indbyrdes aftale derom.

Laver man ikke selv mad, er der udmærkede spisesteder i oplandet. Den nærliggende kro kan anbefales på det bedste. Man kan som regel få en aftale om fast pensionspris. Der er både købmand og brugs i Nors by, og begge kan overtales til at bringe varer ud. Der er telefon på gården.

Da gården er et rekreationssted, kan mindreårige børn og husdyr ikke tages med på gården. Adressen er Hindingvej 38, Nors, 7700 Thisted.

Bestilling af plads og yderligere oplysninger fås hos Alex Bindeballe, tlf. (07) 98 11 95 og Otto Laugesen, tlf. (07) 74 16 64.

SMIDSTRUPHYTTEN

Smidstruphytten ligger i feriebyen Smidstrup i det dejlige Nordsjælland i nærheden af plantage og havet. Der er fem minutters gang til alle nødvendige forretninger, samt et dejligt cafeteria, der er berømt for det smukke interiør og daglig veltillavet mad til billige priser.

Huset indeholder en stor smuk opholdsstue med pejs, radio og et farvefjernsyn (en gave fra Hans Højhed Prins Georg). Køkkenet er fuldt moderne med alle tekniske hjælpemidler. Der er et dejligt soveværelse med dobbeltseng og masser af skabsplads.

Kammeret er med to enkelte senge samt god skabsplads og kommode. I den store forstue er der mønttelefon.

Huset rummer også et lækkert brusebadeværelse med varmeradiator.

I forlængelse af opholdsstuen findes en stor overdækket terrasse med solide møbler samt drømmesenge med løse puder.

Modstandsfolk, der har været arresteret af Gestapo og har siddet i fængsel eller KZ-lejr, kan søge om ferieophold i 1982. Ansøgningen skal indeholde oplysning om forening og fængsel/KZ-lejr.

Der gøres opmærksom på, at medlemmer af Gestapofangerne Sjælland har forsteret til huset, ligesom medlemmer med skolesøgende børn har forsteret. Men som sagt kan medlemmer af andre foreninger, der er medlem af Fangesammenslutningen og i øvrigt opfylder de betingelser, der stilles, søge om et ophold.

Opholdet er gratis, men har man lyst, kan der sendes et beløb for el og varme til kassereren, Bernth Johannesson, Kongshvilevej 20, 2820 Lyngby. Ansøgning om ophold sendes til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Værløse, senest 1. februar 1982. Husk at opgive telefon-nr. i brevet.

Auschwitz i Bonn

Med Willy Brandt som protektor har der i Bonn været vist en polsk udstilling om KZ-lejren Auschwitz. Det er en vandredstilling, der blev formidlet gennem det polske forbund af tidligere KZ-fanger og modstandsfolk og Auschwitz-museet til brug for tyske ungdomsorganisationer.

Udstillingen blev åbnet af viceminister Anke Fuchs, og i forbindelse med udstillingen afholdtes en paneldiskussion over emnerne »Et andet Auschwitz må forhindres« og »Antinazistisk oplysning i skolearbejdet«. Udstillingen har senere været vist i en række andre vesttyske byer, bl.a. i Kiel.

Belgisk film om Auschwitz

På initiativ af de belgiske fangeforeninger besøgte en ungdomsgruppe på 120 personer i foråret 1978 KZ-lejren Auschwitz. Kong Baudouin I var protektor for arrangementet. Rejseholdet blev ledsaget af filmfolk, og resultatet af deres optagelser er siden blevet til en film med titlen »En dag skiltes de«.

ABONNEMENT 1982

Med dette nummer af bladet følger girokort til indbetaling af abonnement for året 1982

40 KRONER

For at lette arbejdet, bedes beløbet betalt senest 10. januar. Da vi af erfaring ved, at der alligevel er mange, som ikke har betalt, når februar-nummeret udsendes, så vedlægger vi **også i februar** et girokort. Er der ikke betalt, når blad nr. 2 udsendes, så slettes abonnenten, og bladet kommer ikke mere til den tidligere abonnent. Vær derfor venlig at betale i første omgang og tag det ikke fortrydeligt op, at der alligevel kommer girokort i næste nummer.

Også i 1981 var der abonnenter, som har klaget over, at de ikke har fået bladet, til trods for, at de har betalt. Ved nærmere undersøgelser viste det sig, at de havde betalt kontingent til deres fangeforening og dermed mente, at de så også fik bladet. De to ting er uafhængige af hinanden økonomisk set.

Husk at skrive afsendernavn og -adresse på girokortet.

Ønsker man at betale mere end de 40 kroner, så går det overskydende beløb til arbejdet i Kammeraternes Hjælpefond eller Sammenslutningen af danske fanger fra Frihedskampen 1940-45. Man kan selv vælge på girokortet.

Vi ønsker et godt nytår til alle vore abonnenter og annoncører og takker for året 1981.

To danske kunstværker af Per Ulrich

Kunstneren Per Ulrich, der selv er tidligere Sachsenhausengefange, har på bestilling fra Stutthofforeningen udført et smukt broncerelief. Inspireret heraf har han udført et lignende relief for Neuengammeforeningen.

Begge relieffer var udstillet på kunstner-sammenslutningen »Kammeraterne«s udstilling i oktober. Stutthofrelieffet, der er forsynet med tekst på polsk og udtrykker de danske fangers tak for sammenhold og solidaritet i årene 1943-45, vil blive overrakt Stutthofmuseet ved en højtidelighed til foråret,

hvor det tænkes opsat i selve lejren. På samme måde vil det andet relief blive opsat på en mindeplads på det areal, hvor Meppen-Versen-lejren lå. Vi bringer her en gengivelse af de to relieffer, som kunstneren har høstet fortjent anerkendelse og ros for.

Om Stutthof

Stutthoflejren lå 46 km øst for Gdansk (Danzig) i Kreis Gr. Werder, der omfattede den lavtliggende egn mellem Weichsels og Nogats udmundinger i Østersøen ved Danzigbugten. Lejren lå

på den tidligere fristat Danzigs område, nær den daværende grænse til Østpreussen (2 km fra såvel Danzigbugten som Frisches Haff).

Stutthof var en hovedlejre med en række filialer og udekommadoer. Nogle af dem var: Lauenburg (træningslejre for SS-befalingsmænd), Troylværftet i Danzig, Gdynias skibsværft, Schickauværftet i Elbing, Hoppehillteglværket i Reimantsfelde (berygnet straffekommando), Pölitz ved Stettin (værk for syntetisk benzin), jernbaneværkstederne i Slups, vognfabrikken i Krolewiec, AEG

i Thorun o.s.v.

Hovedlejren oprettedes sidst på året 1939, og til 1942 var hovedparten af fangerne polakker, men derefter kom et stort antal sovjetiske fanger og fra sommeren 1944 et stigende antal jøder. Der var også et betydeligt antal fanger fra de baltiske lande.

I oktober 1943 kom 150 danskere til lejren (kommunisterne fra Horserød). Senere samme år ankom 270 norske politifolk, og i august 1944 en transport på ca. 50 civile norske fanger fra Grini.

Man har ikke nøjagtig opgørelse over, hvor mange der omkom i lejren, men en polsk kommission har fastslået, at det drejer sig om mindst 65.000 omkomne.

Meppen-Versen

I november 1944 blev ca. 3000 fanger overført fra Neuengamme til udekommendoen Versen ved Meppen, der var en af de 15 berygtede Emslandslejre nær den hollandske grænse. Blandt disse fanger var ca. 130 danskere, og af dem vendte knap 100 levende tilbage.

18 døde i Versen, yderligere 14 døde i Neuengamme efter at være ført hertil i en sygetransport i december 1944, og yderligere en del døde kort efter hjemkomsten i foråret 1945.

På en mark lige uden for lejren oprettedes en begravningsplads, hvor minde-relieffet agtes opsat. Versen er - næst efter Porta Westfalica - det sted, hvor flest danske omkom på så kort tid. I løbet af få uger døde her også hollændere, russere, belgiere, polakker, franskmænd og mange andre nationaliteter i et omfang, som på fire måneder ville have betydet hele styrkens udryddelse.

En aldeles sammenbrudt organisation var skyld heri, manglende fødevarer-tilførsel, manglende beskyttelse imod et usædvanligt ondartet vejrlig, talrige sygdomme og hårdt arbejde i mange timer daglig, hvortil kom mishandlinger fra SS og det tyske vagtmandsskabs side. Selv kraftige menneskers modstandskraft kunne ikke klare denne hårde og brutale belastning.

På begravningspladsen er allerede opsat en stor stentavle med flere hundrede navne på omkomne fra andre nationer. Det danske minderelief vil komme til at føje sig smukt ind i dette anlæg.

Runde dage

Karl Østergreen, Carl Danfeldts Alle 13, 2610 Rødovre (Buchenwald) 65 år 16. december.

Oluf Redder, Gustav Holms Vej 22, 9210 Aalborg SØ (Stutthof 25.707) 70 år 17. december.

Kaj Ibsen, Snekpevej 4, 6000 Kolding (Neuengamme) 70 år 18. december.

Oscar Larsen, Indre Ringvej 199, 7000 Fredericia, formand f. Erhvervshæmmede, Fredericia, 75 år 20. december.

Frode Jakobsen, Solrød Strand, 75 år 21. december.

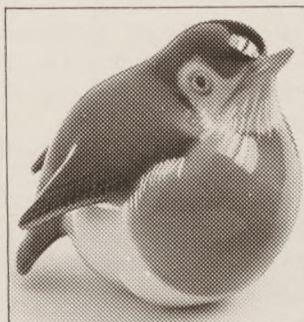
Poul Jensen, Tunøvej 12, 9900 Frederikshavn, 60 år 26. december.

Søren Rosensten, Tulipanvej 3, 6500 Vojens, 65 år 27. december.

A. Risborg Christensen, Arresøg. 25, 2200 Kbh. N (Buchenwald) 90 år 29. december.

Den Kongelige Porcelainsfabrik

- Sigurd Svindt**, Horsevænget 33, 2610 Rødovre (Buchenwald) 70 år 30. december.
- Jens Riber Christensen**, Østerled 20, 7100 Vejle (Buchenwald) 65 år 30. december.
- Arne Mathiasen**, Neuengamme, 70 år 31. december.
- Hans Peter Gregersen**, Dyssevængen 32, 3520 Farum (Dachau 141.592) 65 år 1. januar.
- Egil Mehr**, Hornsved Maskinsnedkeri, Kulhus, 3630 Jægerspris (Dachau 141.670) 65 år 2. januar.
- E. P. Hasvold**, Hvidovrevej 128, opg. 9, 2650 Hvidovre (Buchenwald) 70 år 4. januar.
- Poul H. Kørner**, Olgasvej 1 B, 2950 Vedbæk (Buchenwald) 65 år 4. januar.
- Chr. Hvistendal**, Sobyvej 7, 2100 Kbh. Ø (Neuengamme 50.478) 65 år 7. januar.
- Knud Aa. Hermann**, Rørdrumvej 4, 5600 Fåborg (Buchenwald) 65 år 9. januar.
- Jørgen W. Ryefeldt**, Frihedsvej 3, 2000 Kbh. F (Buchenwald) 60 år 9. januar.
- Erik Nielsen**, Lundtofteg. 92, 2200 Kbh. N, 70 år 9. januar.
- Kjeld Jensen**, Fjeldstedvej 42, 2650 Hvidovre (Buchenwald) 60 år 15. januar.
- Højer Riis Christiansen**, Arkildsdal 21, 9400 Nørresundby, 70 år 16. januar.
- Poul Holm**, Rødovrevej 215 B, 2610 Rødovre (Buchenwald) 70 år 19. januar.
- Helge Rasmussen**, Strandhavevej 32, 2650 Hvidovre (Buchenwald) 65 år 20. januar.
- P. Rohde Hansen**, Nørregårdsvej 168, 2610 Rødovre (Buchenwald, Neuengamme) 60 år 21. januar.
- Amdi H. Nielsen**, Islandsvej 8, 7430 Ikast (Hannover-Stöcken 54.596) 60 år 21. januar.
- Jens Jepsen**, Bjerregårdsvej 21, 5000 Odense C, 80 år 21. januar.
- Svend Busk**, Dildhaven 35, 2730 Herlev (Dachau 142.567) tidl. formand f. Dachauklubben, 70 år 22. januar.
- Reinh. Havndal**, Jac. Knudsensvej 3, 5210 Odense NV (Sachsenhausen) 70 år 23. januar.
- Børge Schrøder**, Lundevænget 44, 2750 Ballerup (Buchenwald) 65 år 25. januar.
- Villy Kronhjem**, Mågevej 8, 2400 Kbh. NV (Buchenwald) 70 år 26. januar.
- K.E. Vallentin Mathiesen**, Torbenfeldtsvej 6, 2700 Brønshøj (Buchenwald) 65 år 27. jan.
- Erik Winther**, Esromg. 16, 2200 Kbh. N, 65 år 27. januar.
- Gustav Kongerslev**, Bjerre, 8783 Hornslyd (Buchenwald) 65 år 28. januar.
- Chr. Wrist**, Stormvej 13, 7673 Harboøre, 65 år 28. januar.
- A. Hedegaard Andersen**, Markedsg. 39, Nykøbing M, 60 år 29. januar.
- Herman Olsen**, Rolighedsvvej 7, 4250 Fuglebjerg (Dachau 141.712) 60 år 30. januar.
- Henning Barfred**, Bredholtvej 54, 2650 Hvidovre, 60 år 31. januar.
- Willy Holmberg**, Bækkeskovvej 90, 2700 Brh. (Buchenwald) 75 år 1. februar.
- W. Ove Laursen**, Østrigsg. 31, 2300 Kbh. S (Buchenwald) 65 år 1. februar.
- Karl H. Nielsen**, Engstrupgårdsvej 65, 2650 Hvidovre (Buchenwald) 60 år 5. februar.
- Janus Bendix**, Zahrtmannsvej 7, 3700 Rønne (Buchenwald) 65 år 6. februar.
- Orla Henriksen**, Stilledal 42, 2720 Vanløse (Stutthof 25.697) 70 år 7. februar.
- Arne Greisvold**, Rugvænget 28, 2750 Ballerup (Buchenwald) 60 år 8. februar.
- Georg Gjerdmum**, Viborgg. 2, 2100 Kbh. Ø (Buchenwald) 70 år 9. februar.
- Erik Salling**, Perlevej 38, 2650 Hvidovre (Buchenwald) 60 år 11. februar.
- Agnes Kjøngerskov**, Samsøvej 14, 7000 Fredericia, 60 år 11. februar.
- Alex Bindeballe**, Bakken 10, Nors, 7700 Thisted (Neuengamme 68.391) mangeårigt medlem af Neuengammeforeningens ledelse, formand for Nors Hovedgård, 60 år 12. februar.
- Knud Malthé Poulsen**, Bleggårdsg. 7, 7100 Vejle, 60 år, 12. februar.
- Erik Lensbøl**, Emdrupvænge 89, 2100 Kbh. Ø (Buchenwald) 75 år 14. februar.
- Svend Bøge Erhardsen**, Strandparken 54, Nykøbing M, 70 år 16. februar.
- Georg Sodemann**, Svaneapoteket, 2800 Lyngby, 75 år 16. februar.
- Elly Mathiasen**, Cort Adelersg. 17, 9000 Aalborg, 70 år 17. februar.

FRA REDAKTIONEN

BLADET I 1981/82

Bladudvalget for Pigtraad/Gestapofangen holdt møde i København den 30. oktober.

Kassereren Olav Holst gav en regnskabsoversigt over bladet i 1981. Takket være kammeraternes gode reaktioner på girokortene, der vedlægges bladet i december og februar var regnskabet ret gunstigt. Fangesammenslutningen gav på mødet tilsagn om også i 1982 at betale for et blad på 16 sider i november, så der også i 1982 vil komme 7 numre ligesom i 1981.

Redaktionen gav en redegørelse for stofbehandlingen. Der udøves ikke censur, men naturligvis bliver bladet redigeret. Stridigheder bør nok nævnes, men ikke tværes ud. Vi har jo moderne for at tale ud om tingene, og dette synspunkt respekteres da også af læserne.

Bernt Johannesson udtrykte sin glæde over det gode og interessante blad, der sendes ud.

Når vi får så meget ud af kammeraternes betaling for abonnement, skyldes det, at der administreres fornuftigt og ikke mindst, at såvel kasserer som redaktører og annoncetegner samt blad-ekspedition arbejder uden vederlag.

F-k

Vi ønsker venner og kammerater, vore medlemmer og deres pårørende samt bladets læsere og annoncører glædelig jul og et godt nytår. Tak for samarbejde og kammeratskab i 1981.

Fangesammenslutningens bestyrelse	Kammeraternes Hjælpefond
Redaktionen af Pigtraad-Gestapofangen	Neuengamme-foreningen
Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen	Erhvervshæmmede fra Frihedskampen Aalborg afdeling
FRIHEDSFONDEN	STUTTHOF-FORENINGEN
Erhvervshæmmede fra Frihedskampen Københavns afdeling	Foreningen af Gestapofanger på Sjælland
Ena og Thorkild Dige	DACHAU-KLUBBEN
THERESIENSTADTFORENINGEN	Eva og Alfred Berthelsen
Erhvervshæmmede fra Frihedskampen Esbjerg afdeling	Sachsenhausenforeningen Landsforeningen
Erhvervshæmmede fra Frihedskampen Århus afdeling	Sachsenhausenforeningen Odense afdeling
Erhvervshæmmede fra Frihedskampen Sjællands afdeling	Erhvervshæmmede fra Frihedskampen Odense afdeling
Ravensbrück-gruppen	Gestapofangerne Århus afdeling
Landsforbundet af Buchenwaldklubber	Landsforeningen Gestapofangerne
Gestapofangerne Randers afdeling	HANNOVER-STÖCKEN GRUPPEN
Erhvervshæmmede fra Frihedskampen Fredericia afdeling	Erhvervshæmmede fra Frihedskampen Sydfyns afdeling

DAGBOGEN

JANUAR 1940:

4. jan.: Den danske marine udlægger minespærring i Grønsund og net- og kædespærring i Allsund og ved den sydlige indsejling til Sønderborg.

5. jan.: De samvirkende Fagforbund opfordrer til at fjerne kommunister fra de faglige tillidsposter.

11. jan.: Partiet Venstre afviser tanken om samlingsregering.

19. jan.: Folketinget vedtager med tilslutning fra samtlige partier, at landets neutralitet skal sikres med alle de midler, man råder over.

1941

1. jan.: Kongens nytårstale.

10. jan.: Efter tysk krav må Christmas Møller udtræde af folketinget.

18. jan.: Folketinget vedtager straffelovstillæg nr. 14 om rytter, spionage, bistand til Tysklands fjender, sabotage m.v.

25. jan.: Oberstløjtnant P. A. Ørum, løjtnant A.C.K. Jensen og sekondløjtnant Landø idømmes henholdsvis livsvarigt fængsel, 14 og 8 års fængsel for spionage. En værnepligtig idømtes 3 års fængsel.

1942

1. jan.: De forenede Nationers erklæring undertegnes i Washington.

2. jan.: Den danske gesandt i USA, Kauffmann, underskriver De forenede Nationers erklæring.

6. jan.: Regeringen hjemkalder vor gesandt i London, grev Reventlow, der imidlertid nægter at vende hjem.

8. jan.: Regeringen tager afstand fra Kauffmanns tilslutning til De forenede Nationers erklæring.

22. jan.: Den danske krone opskrives med 8,3 pct.

24. jan.: USAs gesandtskab forlader Danmark.

27. jan.: I Aalborg idømmes 2 personer fængselsstraffe for kommunistisk modstandsvirksomhed.

31. jan.: Den danske regering afskediger gesandten i Buenos Aires.

1943

20. jan.: Danmarks biskopper sender hilsen til den kæmpende norske kirke.

27. jan.: Første engelske luftangreb på København (B&W).

31. kan.: Tysk kapitulation i Stalin-grad.

1944

1. jan.: Kongen aflyser sin nytårskur.

4. jan.: Mordet på Kaj Munk. Kjeld Abell holder mindetale fra Det kgl. Teaters scene.

5. jan.: Stikker skudt i Slagelse.

6. jan.: Restaurant »Jomsborg« i Århus ødelagt ved eksplosion. Kvindeligt stikker skudt i Randers.

8. jan.: Tusinder overværer Kaj Munks begravelse i Vedersø.

10. jan.: Studentereforeningen og restaurant »Parnas« ødelagt ved attentater (Schalburgtage).

11. kan.: Stikker skudt i Brabrand.

22. kan.: I København oprettes 2 tyskdanske udrykningskommandoer. En såret sabotør befries på Kommunehospitalet i København.

25. jan.: Schalburgtage mod Danske Studenters Roklub.

27. jan.: Schalburgtage mod Silkeborg Roklub.

28. jan.: Schalburgtage mod Studentehytten ved Sjølsø.

31. jan.: Kaptajn Greve Borckenhuus-Schack livsfarligt såret af nazistiske revolvermænd. Politibetjent J.C.Falkenå myrdet. Schalburgtage mod Dammernes Roklub, Hellerup Roklub og Palladiums Atelier.

1945

1. jan.: Frihesrådet sender nytårshilsen til det danske folk. Churchill hylder den danske modstandsbevægelse.

2. jan.: Sabotage mod Torotor.

5. jan.: Schalburgtage mod Tuborg. Frihedskæmpere henter den tyske post på Centralposthuset i Købmagergade.

11. jan.: 25 grænsegendarmer løsladt fra Frøslev.

12. jan.: Gestapo bomber en række huse i Odense.

15. jan.: Nazistisk førerskole for den tyske værnemagt oprettes i Danmark.

16. jan.: Russiske og polske tropper befrier Warszawa.

19. jan.: Schalburgtage mod Apolloteatret.

20. jan.: Præsident Roosevelt hylder den danske modstandsbevægelse.

24. jan.: Schalburgtage mod Carl Allers Etablissement. Grosserer W. Prieme myrdet. Tyskerne beslaglægger 32.000 tons kul af statens beredskabslager.

25. jan.: Ildkamp på Kapelvej i København, hvor frihedskæmpere havde afsløret en pengeafpresser, der havde tilkaldt og fik hjælp af Sommerkorpset.

26. jan.: Hipo skyder såret frihedskæmper, politibetjent Hedahl, på Nytorv i København, efter at han havde overgivet sig.

FEBRUAR

1941

5. febr.: Danmark udleverer efter tysk pres 6 torpedobåde til tyskerne. Kong Christian X holdt tale til besætningerne og sagde: Vi udleverer disse flådeenheder under tvang, men den dag skal komme, da Danebrog atter vajer over skibene.

7. febr.: Tyskerne tvinger Hedtoft Hansen til at udtræde af rigsdagens samarbejdsudvalg og nedlægge posten som forretningsfører for Socialdemokratiet. Han afløses af Alsing Andersen. Samtidig træder H. C. Hansen tilbage som partisekretær.

18. febr.: I København idømmes flere personer fængsel for angreb på tyske soldater.

20. febr.: Den danske regering tager afstand fra det nyoprettede »Danske Råd« i London.

1942

1. febr.: Quisling bliver ministerpræsident i Norge.

15. febr.: De engelske styrker i Singapore kapitulerer.

18. febr.: Folketingsmand Jens Møller opfordrer det tyske mindretal i Sønderjylland til at melde sig som frivillige til den tyske hær.

1943

2. febr.: Schalburgkorpset oprettes.

6. febr.: Dr. Best modtages af kronprins Frederik.

14. febr.: Det tyske parti i Sønderjylland kræver to danske præster og en lektor fjernet fra Sønderjylland.

1944

3. febr.: Landsretssagfører Holger Christensen, Århus, skudt udenfor sit hjem. Ildkamp på Asiatisk Plads i København, hvor tyskerne var på spor af en flygtningetransport. Politibetjent H. H.

Christiansen og cand.polit. F. J. Blichfeldt Møller faldt.

5. febr.: Stikker skudt på Amager. Apotekerdiscipel Per Borup myrdet i Åbenrå. Sabotør dræbt, 3 såret og 3 fængslet under Gestapoaktion.

7. febr.: Schalburgtage mod ASAs atelier og Nordisk Film i Valby.

9. febr.: Svendborg Tinghus og hus i Møllergade schalburgeret. USA meddeler, at det danske flag fortjener at sidestilles med De forenede Nationers flag.

11. febr. Ildkamp ved Kollund Badehotel. 2 sabotører dræbt.

14. febr.: Mislykket attentat mod professor Warburg.

15. febr.: 3 ledende politifolk i Varde arresteret af tyskerne (politimester Simoni og 2 fuldmægtige).

1945

2. febr.: Tyskerne beslaglægger brandvæsenets radioanlæg i København, Frederiksberg og Gentofte.

7. febr.: Tysk krav om plads til 10.000 sårede tyskere i Danmark.

8. febr.: Tyskerne overfører ca. 200 danske fanger til Frøslev.

11. febr.: Modstandsbevægelsen befrier 20 politiske fanger fra Nyborg Statsfængsel. Første transport af sårede tyske soldater kommer til København, og tyske flygtninge ankommer til Flensborg, hvorfra de fordeles til sønderjyske byer.

12. febr.: De forenede Nationers statsledere udsender erklæring fra Jalta-konferencen.

13. febr.: Sovjettropper befrier Budapest.

Tjekkiske jøder

Det samlede antal jøder i Tjekkioslovakiet anslås nu til mellem 12.000 og 14.000. Før anden verdenskrig var der ca. en halv million.

Ca. 50.000 tjekkiske jøder overlevede nazisternes dødslejre, men mange af dem forlod Tjekkioslovakiet i 1950'erne og senere på grund af forholdene. I dag ser myndighederne tilsyneladende mere liberalt på de jødiske samfund, og der

Pinkas-synagogen i Prag.

ydes således statstilskud til restaurering af jødiske monumenter og bygninger.

I den store Pinkas-synagoge i Prag findes på væggene navne på 77.297 tjekkiske jøder, der omkom i gaskamrene i Auschwitz og gennemgangslejren Terezin (Theresienstadt). Her er også navnene på alle de lejre, hvor tjekkiske jøder har været fanger.

FM © copenhagen press

- Hvad mener De om situationen?
- Ja, hvad skal man sige?
- Næh - det siger jeg også!

Få bedre råd

Der er mange fordele ved at bruge Sparekassen. Her træffer man folk med økonomi som speciale, fagfolk som ved, hvordan man får noget ud af pengene.

Derfor: Tal med Sparekassen før der handles. Uanset om det gælder køb og salg af værdipapirer, eget hus eller bare almindelige daglige økonomiske spørgsmål.

Spørg

**SPAREKASSEN
SØNDERJYLLAND**

-så har du et problem mindre

DE HVITE BUSSENE

Denne artikkel skrives af en mand, der ønsker at give et afbalanseret bilde af begivenhederne omkring »De hvite Busser«.

Arne Moi's data er følgende: Rensborg, Sonnenburg, Sachsenhausen og Bergen-Belsen. Her blev han hentet af danske ambulancebiler fra Civillforsvaret.

Han virker i dag som kontorchef og er aktiv inden for Krigsinvalideforbundet. Hans bopæl er Vågsbygd ved Kristianssand.

Konvoj af hvite busser på tysk landevej.

Våren er en skjønn tid for alle mennesker. Men for noen av oss av den eldre generasjon har den noe ganske særskilt å by på. Minnedagene kommer tett — den dagen du ble hentet fra leiren til Neuengamme, den dagen du ble kjørt til Sverige, og den dagen du var endelig tilbake i Norge igjen. Og mange andre dager. Ofte vonde dager også. Venner som ikke rakk så langt som du. En bombet og utbrent buss som noen av dine kamerater hadde sittet i.

Bernadotte-ekspedisjonen og de hvite bussene — hvem husker vel ikke? Så megen glede på så kort tid, det går nok ikke i glemmeboken for noav av oss som var involvert. Selv ble jeg hentet grytidlig om morgenen den 8. april 1945 i Bergen-Belsen. Men ikke av hvite busser. Det var små og gråmalte danske sivilforsvarsambulanser som plukket opp oss få overlevende.

Senere i livet, når samtalen kommer inn på de hvite bussene og jeg begynner å snakke om dansker i den forbindelse, har det vært mange spørgende øyne. Kan hende ikke så merkelig. For selv

om det har vært skrevet både bøker og brosjyrer og redegjørelser om emnet, bærer alt dette preg av at forfatterne har deltatt i Bernadotte-ekspedisjonen eller arbeidet i nær tilknytning til den som norske diplomater i Sverige. Fra dansk side finnes det lite og ingenting. Men i årenes løp er det festnet seg en visshet hos meg om at den danske innsatsen var av meget større omfang enn norsk offentlighet har noen anelse om.

Så la meg slå et slag for danskene. Selvfølgelig ikke for å redusere den svenske innsats, for det kan likevel ikke gjøres. Intet kan trekkes fra i den taknemlighet og heder som Bernadotte-ekspedisjonen gjorde seg så rikelig fortjent til.

Bernadotte-ekspedisjonen ble satt opp av frivillige militære mannskaper på tidsbegrenset kontrakt. Transportkapasiteten bestod av 36 busser og 12 lastebiler. Alt utstyr, drivstoff, proviant, osv. måtte bringes med - intet slikt ville være å oppdrive i Tyskland. Ekspedisjonen var på plass i sitt hovedkvarter i Friedrichsruhe utenfor Hamburg

den 13. mars. Tre uker senere løp kontrakttiden ut, men 130 mann hadde mulighet til å fortsette arbeidet, og ble tilbake. De øvrige drog hjem til Sverige den 5. april.

Hva hadde man så utrettet i disse tre ukene? Imponerende meget, forholdene tatt i betraktning. Operasjonsområdet var jo raskt på vei mot det totale kollaps, med en stadig snevrere korridor mellom frontene i øst og i vest. Kjøring om natten var umulig, og om dagen sterkt hindret av militære forflytninger og sivil evakuering. Alt som beveget seg på veiene ble dessuten uavlatelig beskyttet av allierte »Tieffleger«, og selv om de hvite bussene stort sett ble respektert, ble det tiltagende farligere ette hvert som flygerne ble klar over at tyskerne benyttet anledningen til å forflytte troppeenheder i hvitmalt busser med røde-kors merke på.

Opgaven var i første omgang å samle de skandinaviske fangene i Neuengamme. Det var alt tyskerne ville tillate. Tolv busser ble satt på transporten fra Sachsenhausen, og gjorde unna seks turer på knappe to uker. Hver gang hentet de 350 mann. De siste i Sachsenhausen måtte så vente i over en uke i engstelse før deres tur kom.

De øvrige 24 bussene drog på en rundreise sørøver til Dachau, Mauthausen og Schöberg, og kom tilbake med 700 fanger. Med de 2300 fra Sachsenhausen var da den del av Neuengamme som var avsett til skandinavene, fylt opp, og ekspedisjonen måtte påta seg å frakte bort til andre leirer andre nasjoners utsultede menneskevrak for på den måten å skaffe mere plass - en forferdende jobb.

Så ble altså ekspedisjonen redusert til det halve, og ennå gjenstod det transporter fra Hannover Braunschweig, Torgau, Mühlberg, Oschaz, Ravensbrück, Neu Brandenburg, Malcnow, og ikke å forglemme alle fengslene og tukthusene. Dertil kom at man samtidig fikk tillatelse til å hente de danske jødene i Theresienstadt og frakte dem direkte til Sverige, og altså tillatelse til å bringe syke fanger fra Neuengamme til Danmark.

Opgaven synes oos umulig. Men den kunne gjennomføres fordi danskene trådte til. Og ettersom sammenbruddet nærmet seg ble det slett ikke bare de skandinaviske fangene som ble tatt hånd om. Ganske særlig ble situasjonen for kvinneleiren Ravensbrücks vedkommende, der man fikk overtalt leirkom-

A.P. Møller

I arbejde på de syv have
- under den
syvtakkede stjerne

MÆRSK

mandanten til å la fare alle man overhodet kunne makte å få med seg. Utenom bustransportene fikk man organisert togtransport for 7800 kvinner og barn til Lübeck for viderereise med skip til Sverige, og umiddelbart før leiren ble overrent av de sovjetrussiske styrker hentet de danske statsbaner 6000 utsultede mennesker til Danmark. Men allerede for dette var alle skandinaver ute av Neuengamme, i Danmark eller Sverige.

Bernadotte-ekspedisjonens siste kjøretøyer rullet ut av Tyskland den 1. mai, og aksjonen var dermed avsluttet. Hvor meget kunne man ha maktet å utføre dersom man bare hadde hatt den svenske kapasitet til disposisjon? De mellom 7000 og 8000 skandinaver som ble brakt ut er igrunnen det tallet vi har så lett for å få assosiasjoner om når vi snakker om de hvite bussene. Dersom vi i det hele tatt har hørt tallet. Vi ble reddet og vi vet at det var de hvite bussene som reddet oss. For oss er dette nok, og vår regnefertigheter er aldri kommet til anvendelse.

Så kommer de tørre tall. Utenom de 7800 fra Ravensbrück via Lübeck til Sverige ble det brakt inn over dansk grense 20.800 mennesker! Ut fra de assosiasjoner vi har gjort oss er dette tallet rett og slett umulig. Ingen skal kunne si at ikke svenskene arbeidet langt utover enhver normal kapasitetsgrense, men likevel er det en svær differanse derfra og opp til tallet 20.800. Denne differansen er den danske innsats.

Denne innsatsen er forresten ikke bare noe man kan prøve å regne seg frem

til som en tallstørrelse. De hvite bussene besørget de store transportene, men danskene hadde også sine små ambulanser i aksjon i Tyskland, hver med plass til fire bårer. De stod kan hende den verste støyten med å oppspore to fanger her og tyve fanger der i avsidesliggende fengsler og leirer, der kommandanten oftest ikke kjente til hva som foregikk, så det måtte tigges og trues, bestikkes, velsignes og forbannes, gjørne i flere omganger, før man fikk fangene ut og med seg til Neuengamme. Heller ikke nøt de den beskyttelse å være

busser og hvitmalt. Å hente 2300 mann rutinemæssig fra Sachsenhausen var kan hende ikke vanskeligere enn å få ut oss siste elleve fra Bergen-Belsen.

20.800 mennesker, de fleste av dem ellers noe nær dødsdømt. Hjem over dansk grense ser det ut til at 4000 er kommet med svensk buss, 6000 med dansk tog, 10.000 med dansk bus, og de 800 med danske ambulanser direkte, uten veien om Neuengamme.

For danskene var såmenn ikke i Tyskland med samme offisielle status som Bernadotte-ekspedisjonen. Vistnok innhentet man tillatelser, og vistnok ble dansk forsterkning til ekspedisjonen godkjent. Men Danmark var også okkupert og visste å benytte seg av sine kanaler. Allerede den 5. desember 1944 var de i Tyskland første gang, i Buchenwald for å hente hjem sine første danske fanger. Og så er det så rart med det når man først er kommet i gang. Det finnes jo noe som heter en smule blåøyet misforståelse for eventuel senere diplomatisk avklaring dersom det skulle bli gjort opphevelser.

Men lenge før den tid hadde de organisert sine «fiskebiler» i det såkalte Jyllandskorps av frivillige, alt klart med depoter og karantenestasjon ved grensen, med en transportkapasitet på 3000 mennesker og et hjelpepersonale på 400 mann, ferdig til øyeblikkelig innsats straks anledning bød seg. Dette Jyllandskorpset ble aldri noen innsatsrealitet, men det ga støtet til den videre ut-

Frantz Hvass deltog som udenrigsministeriets repræsentant. Han ses her ved De hvite Bussers hovedkvarter i Friederichsruhe.

Jyllandskorpset gør morgentoilette i skoven ved hovedkvarteret i Friederichsruhe.

vikling. Det ga iallfall støtet til at norske kreter i Sverige ble inspirert til å øyne den mulighet som omsider skulle virkeliggjøres med Bernadotte-ekspedisjonen.

I Danmark førte det til at sivilforsvarskorpene ble engasjert, og danskenes arbeid overfor tyske myndigheter og deres turer inn i Tyskland kan nok ha vært en oppmykende faktor i Bernadottes forhandlinger med Himmler.

Da så Bernadotte-ekspedisjonen var et faktum, benyttet danskene anledningen til å jobbe parallelt, tross sin tvilsomme status. Fra 5. april, da den svenske styrken ble halvert, stillet de dessuten to store konvoyer med mannskap til ekspedisjonens rådighet. Og hele tiden stod en beredskapsstyrke mobilisert for å kunne rykke til unnsetning. Så da Bernadotte den 19. april fikk tillatelse til å føre samtlige skandinaviske fanger ut av Tyskland, drog allerede neste morgen 120 busser med 290 sjåførere og annet hjelpepersonell sørover over grensen, og de gjenværende 4255 skandinaviske fangene i Neuengamme ble brakt til Danmark på én eneste tur.

Heller ikke skal det glemmes at det fra dansk side av grensen var organisert togtransport videre til Sverige for hvor mange som helst når som helst. Og det imponerende mottagerapparatet i Padborg utførte et fremragende arbeid. Å ta imot 4255 skandinaviske fanger i løpet av eet døgn er utrolig nok, men å få inn 60 godsvogner fulllastet med utsultede kvinner i den elendigste forfatning, nær-

mest halygale hominider, det kunne neppe noe annet sted i verden ha maktet å håndtere. Padborg klarte det med glans.

Hvor mange som var engesjert i hjelpearbeidet på dansk side av grensen er det vel neppe noen som kan finne ut. For oss som kom hjem virket det som om hele Danmark ikke hadde annet å ta seg til akkurat de dagene. Inne i selve Tyskland synes den danske innsats for kapitulasjonen å ha omfattet 240 busser og omkring 450 mann. I tillegg fikk de sin siste jobb da de så sent som den 28. maj drog over grensen med 32 busser for

å lete opp og hente hjem de resterende 850 norske offiserer ut av russisk-okkupert sone.

La det være ganske klart at intet skal trekkes fra i den takk vi skylder Sverige. Men la det være like klart at meget skal legges til i den takk vi i vår uvitenhet fremdeles skylder Danmark. Det skal ses i sammenheng at uten Bernadotte-ekspedisjonens status kunne danskene umulig ha tillatt seg å gjøre så meget, og uten den danske innsatsen kunne Bernadotte-ekspedisjonen umulig ha utrettet så meget. Det er dette vi skylder våre liv, denne underlige mikstur av høydipomati og klandestineri, for ikke å snakke om beinhardt arbeid under håpløse forhold, innsatsvilje under livsfare, barmhjertighet og medmenneskelighet.

I disse dager er det 40 år siden Midtjydske Civilforsvarskorps ble opprettet, og det skal selvsagt behørig feires. Korpsset var kan hende kjernen i det danske arbeid i Tyskland, og har fremdeles et par medlemmer som deltok aktivt i aksjonen. I korpsset regner man naturlig nok dette som det viktigste kapittel i korpshistorien gjennom disse 40 årene. Om du skulle synes at din takk og hilsen kunne være på sin plass i anledningen, er adressen Postboks 229, 7400 Herning, Danmark.

(Fædrelandsvennen 1981)

Læge Ellen Broe ved det danske lazaret-tog i Padborg.

PRESSEMEDDELELSE

Der har i dagspressen været en del omtale af en »brandstifter«-sag fra Bernadottegården i Hadsund. Omtalen har i nogen grad været sensationspræget. Den pågældende, der var krigssejler, er svært invalideret. Han var derfor blevet anbragt på Bernadottegården, hvor han i et øjebliks desperation satte ild i værelsets gardiner m.v. En sådan handling kan forklares, men ikke forsvares over for de øvrige beboere på plejehjemmet.

Sagen har imidlertid udviklet sig til en tragisk affære, idet han i mere end et halvt år har været delvis isoleret i Vestre Fængsel i København.

For at bringe sagen ud af det opståede dødvande, har Frihedsfonden foranlediget ham indlagt til undersøgelse på Rigshospitalet, og for at bringe ro i sagen har den nu tiltrådte forsvarer, advokat Jørgen Jacobsen, udsendt følgende pressemeddelelse:

Som beskikket forsvarer for Gudmund Harald Rasch skal jeg oplyse følgende:

På foranledning af Landsforeningen Sammenslutningen af Erhvervshæmmede fra Frihedskampen, har Frihedsfonden henvist min klient, hr. Gud-

mund Harald Rasch, der er svært invalideret i hvert fald delvis som følge af sin indsats under krigen, og som modtager 100 pct. erstatning efter loven om erstatning til besættelsestidens ofre og er til delt Statens Hædersgave, til professor Jørn Hess Thaysen, Rigshospitalet.

Professoren har foranlediget, at hr. Rasch, der har været varetægtsfængslet siden 3. april 1981, sigtet for en efter min opfattelse bagatelagtig ildspåsættelse i et gardin, den 9. ds. er blevet indlagt på professor Hess Thaysens afdeling, hvor han vil blive undersøgt. Når undersøgelsen er afsluttet, vil der blive udsendt erklæring om hans tilstand.

Den til den 16. ds. berammede domsforhandling er herefter af dommer H.C.Beck, Roskilde blevet udsat, og jeg vil i et retsmøde på fredag begære ham løsladt.

Hvorledes sagen herefter vil forløbe, er det for tidligt at udtale sig om.

Jeg skal imidlertid henstille, at der er ro om sagen, indtil Rigshospitalets erklæring foreligger. Jeg kan oplyse, at der i øjeblikket er bestræbelser i gang for at skaffe Rasch en beskyttet bolig, hvor han efter udskrivning fra Rigshospitalet kan tage ophold under betryggende forhold.

København, den 10. november 1981

Eigil H. Larsens Eftf.

v.P. Juul (k-z. 67.975)

St. Strandstræde 11
(v. Kongens Nytorv)

Flagfabrik

1255 København K
Telefon (01) 11 07 87

LØVENS KEMISKE FABRIK

KAMMERATERNE

FORTÆLLER

DRAMATISKE DAGE

Af Solveig Skjøtt

Faktisk kan jeg skrive en hel bog om de oplevelser, jeg havde under besættelsen. Jeg vil dog vælge den periode, jeg selv synes, var den mest nervepirrende af dem alle, idet den kom til at kræve en fantastisk styrke og snarrådighed, som jeg ikke havde drømt om.

Jeg vil fortælle om begivenhederne ved min arrestation 16. oktober 1944. I en ganske ung alder var jeg blevet bestyrerinde af en forretning på Godthåbsvej. Det var en dejlig forretning med et stort opholdsrum, 6 trin oppe.

Min illegale tilværelse begyndte med, at lederen af 1944-gruppen, »Knud« (Ib Bech Christensen) kom og spurgte, om jeg ville dele illegale blade ud til kunderne.

Det sagde jeg ja til, og det blev senere til, at jeg også nedkastede dem fra sporvognens bagperron, jernbanestationer o.s.v. Senere overlod han mig pakker, tasker o.l. til opbevaring.

Dog begyndte det først rigtigt, da en kunde, kaptajn Kjeld Nielsen, en dag inviterede mig til middag. Under den var også major Erik Mønsted med, og da vi sluttede aftenen hos »Kleinschen«, Clara Munk, tidl. MF, blev jeg klar over, at det var modstandsfolk, jeg var sammen med.

På hjemvejen tiggede og bad jeg om at få lov til at være med, men Kjeld sagde nej, trods mine bønner. Dog... næste dag kom han med kaffebønner, nylonstrømper og - en stor kuffert med alskens illegale meddelelser samt nogle store parabelum-pistoler, som han bad mig opbevare i baglokalet. Glad var jeg, for nu fik jeg, syntes jeg, en mening med mit liv. Det endte så med, at jeg kom med i en gruppe på 21 mand, som talte nogle af de mest kendte modstandsmænd og sabotører som bl.a. Flammen, Citronen, Tom Søndergaard, Max Bækkelund, »Lille Peter« og mange andre.

Vi mødtes næsten daglig i mit baglokalet, senere fik jeg for en tid en illegal lejlighed i Hostrups Have, hvor alle »drengene« kunne komme og aflevere og hente meddelelser samt våben. Det blev så også til, at jeg selv fik lov til at køre ud med meddelelser og hente andre hjem, som vi så sendte til London via Stockholm.

Vi havde en fiskerbåd »Elise« af Nyhavn, hvis stoute skipper Smith sejlede vor post og flygtninge til Sverige.

Men det vil føre for vidt at komme nærmere ind på hele den periode med et pragtfuldt kammeratskab, hvor jeg som eneste pige blev behandlet fuldstændig på lige fod med drengene. Det var en tid, hvor man virkelig følte, man levede og foretog sig noget, der kunne hjælpe os til at komme på lige fod med de allierede og få smidt tyskerne ud af landet.

□ Så en dag, 16. oktober 1944, kom pludselig to mænd ind i forretningen med hænderne dybt i lommerne og spurgte, om jeg var Solveig Nielsen. Det kunne jeg kun bekræfte. Den ene sagde så på dansk: »Vi er det tyske sikkerhedspoliti,« hvortil jeg grinende sagde: »Det var da morsomt.« - »Så, synes De det,« sagde han, »må vi se Deres legitimitationskort?«

»Ja, selvfølgelig,« sagde jeg intetanende. Jeg var nemlig vant til, at kammeraterne sagde til deres mellemmand, at de bare kunne tage hen til mig med alt muligt, så ville jeg modtage og søge kontakt de rette steder. Mange af de unge, mig ukendte mænd, morede sig somme tider med at prøve mig og chokerede med at sige, at de kom fra Gestapo. Så det var jeg vant til og anede slet ikke uråd.

De fulgte med op i baglokalet, hvor »Hasse« sad og drak en øl. Han var lige kommet for at aflevere nogle papirer, som var reddet fra den rumænske ambassade, hvis personale var flygtet til Sverige.

Disse papirer skulle jeg videresende til Stockholm. Jeg havde dog ikke nået at få dem, før tyskerne kom, for det var virkelig Gestapo, der var kommet. Det forstod jeg, da den anden på tysk spurgte mig, om det var Kjeld Nielsen, hvilket

det jo ikke var. Så spurgte de, hvor de kunne finde Citronen og Flammen.

De prøvede på at få mig til at gå i van-det, idet jeg godt vidste, at Citronen var blevet skudt to dage før.

□ Pludselig kom der en kunde, og da jeg ville gå ned ad trappen, stillede danskeren sig i vejen. »De kan jo gå med ned,« sagde jeg. Det gjorde han, og da han så, at jeg var godt i gang med at ekspedere, vendte han ryggen til for at følge med i tyskerens afhøring af »Hasse«.

Nu var der det, at jeg havde en stor mappe liggende under disken, fyldt med ind- og udgående meddelelser på engelsk, lige kommet fra Stockholm, samt en 9 mm parabelum pistol. Der var en navneliste med adresser og kodenavne på 74 personer, som vi skulle kontakte, så det var rædselsfuldt, om den kompromitterende mappe kom i tyskernes hænder, idet alle disse mennesker jo ville blive arresteret.

Desuden var der dødsstraf for at arbejde med spionage og for våbenbesiddelse. Så nu var gode råd dyre. Mappen måtte ud, uden at manden på trappen opdagede det - han stod 12 skridt fra mig. Jeg snakkede lidt med den unge pige og blev ved med at bruge mund rent forretningsmæssigt, mens jeg i samme tonefald indflettede: »Det tyske sikkerhedspoliti er her. Gå ind i boghandelen med denne mappe,« hvorefter jeg lagde den i hendes arme. Hun fattede ikke meget af det, for jeg snakkede hele tiden om to forskellige ting. Jeg fik dog, stadig snakkende, skubbet hende ud ad døren, hvorefter hun et øjeblik efter kom ind igen, uden mappen, og vi afsluttede ekspeditionen.

□ Boghandelen ejedes af Aksel Larsens daværende kone, så mappen skulle være i sikkerhed. »Tak, gode Vorherre,« sagde jeg i mit inderste, nu var der bare papirerne hos »Hasse«, som vi måtte af med. Da »Hasse« og tyskeren kom ned, sagde han til mig, at jeg var arresteret. »For hvad?« spurgte jeg. »For spionage og for at have skjult våben.« - »De kan da undersøge forretningen, jeg har hverken våben eller andet illegalt.« - »Det vil

vi skam også gøre,« sagde han.

Så spurgte »Hasse«, om han måtte gå på toiletet. Gud, tænkte jeg, nu vil han droppe papirerne i kummen, og så opdager tyskeren det, han gik nemlig med, men blev dog stående udenfor. »Hasse« gemte så papirerne bag cisternen, men det fik jeg først at vide 7 måneder efter.

□ Pludselig ringer telefonen, og inden danskeren havde nået at tage den, greb jeg den, og det var Kjeld Nielsen. Jeg sagde lynhurtigt kodeordet og smed røret på. »Hvem var det?« spurgte danskeren, »var det Kjeld Nielsen?« »Nej,« sagde jeg, »det var en kunde.« - »Hvad hed han?« - »Fru Jensen,« svarede jeg omgående.

Jeg fik så besked om at tage tøjet på, og medens jeg tog det på, snakkede de andre tre med hinanden. Pludselig kom jeg til at se hen på glassøren. Der stod Helga Kastofts unge pige, kridhvid i ansigtet, med mappen i sine arme og ville gå ind. Jeg stirrede vildt på hende for at standse hende, og gudskelov forstod hun på mit ansigtsudtryk, at det var noget galt, så hun vendte om og forsvandt. Forstå det, hvem der kan, at ingen af de andre opdagede det.

Nu, tænkte jeg, mens jeg sank en klump i halsen, må vi hellere se at komme herfra, inden der sker flere dramatiske optrind.

□ Kl. 18 skulle der komme 14 kammerater til møde, så det var nødvendigt at komme af sted. Vi gik alle hen mod døren, og da vi ser ud på gaden, så vi en ung rødhåret mand i lys cottoncoat med bredt militær bælte kigge sig om til højre og venstre - illegal kunne der lige så godt være malet på maven af ham. »Nå,« siger danskeren, »det er nok en, der skal ind her, hvem er han?« - »Det aner jeg ikke,« svarede jeg, og det var rigtigt, jeg havde aldrig set ham før.

Han kom så ganske rigtigt over mod forretningen, men da han så, at der var flere derinde, vendte han om og gik hen mod en biograf. Tyskeren sagde så: »Nu går jeg med ham her, så kommer fyren nok tilbage.« Det gjorde de, og den fremmede kom langsomt tilbage. Danskeren åbnede så døren, skubbede mig foran sig og satte en pistol bag skulderbladene på mig, så det ikke kunne ses og sagde: »Hvis du siger så meget som eet ord, skyder jeg dig.« Højt sagde han: »Nå, sæt så den seddel på døren, at du kommer straks.« Det hører manden

og aner ikke uråd, til trods for, at jeg med øjnene og hele ansigtet prøvede at varsko ham om ikke at sige noget, for der var ugler i mosen.

Han forstod mig ikke, men - åh Gud, så spurgte han: »Er det frk. Solveig Nielsen?«

Øjnene var ved at trille ud af hovedet på mig. »Ja,« sagde danskeren, »hvad vil De den unge dame?« - »Jeg skulle hilse og sige fra »Skyggen«, at han var kommet godt over med posten, og så skulle jeg hilse fra Kjeld Nielsen.« - »Nå, det skulle du,« sagde stikkeren, »det er det tyske sikkerhedspoliti. I er arresteret begge to.« Harry, som den fremmede hed, trak sin pistol og ville flygte, men blev pågrebet af andre tyskere, som havde opholdt sig i opgangene, og vi blev så kastet ind i bilen og kørt til Shellhuset.

□ Medens vi kørte, arbejdede hjernen på højtryk. Hvordan skulle jeg redde kammeraterne og mig selv?

Jeg blev afhørt først og havde i mellemtiden brygget noget sammen, som var rigtigt, men, som fortalt på rette måde, ville lede tyskerne på vildspor.

Det lykkedes ved at sige, at det var rigtigt, at jeg kendte Kjeld, men da han sejlede, var han sjældent hjemme, og jeg tog imod hans post gennem postvæsenet og lukkede selvfølgelig ikke en kundes post op. »Smart gjort af ham,« sagde forhørsdommeren. »Hvilket skib sejler han med?« blev der spurgt. Så slog den tanke mig at lede dem på vildspor. »For tyskerne på et af deres skibe.« Havde der ikke været panik før, så blev der det nu. Forhøret blev standset, og der blev udsendt en meddelelse til alle havne og tyske skibe om ikke at sejle, før Kjeld Nielsen var fundet.

Forhøret blev så udsat. Citronen var

død, vidste jeg, og Flammen var her og der og alle vegne, så der kunne jeg heller ikke hjælpe. Om »Hasse« fortalte jeg, at han var ude for at invitere mig ud, og det sagde jeg så højt, at han hørte det og kunne sige det samme. Han fik lov til at gå, de havde jo intet fundet på ham.

□ Efter at Harry og jeg endnu en gang var afhørt, blev vi om natten kørt til hver sin celle i Vestre Fængsel. Der sad jeg alene i 5 uger med mange forhør. For at knække mig sagde de, at min mor var død, hvilket jeg tvang mig selv til ikke at tro var sandt, hvad det heller ikke var.

Så prøvede de med »Tysker-Peter«, som kom og fortalte mig en nat, at han var med i modstandsbevægelsen og ville hjælpe mig ud, hvis han måtte bringe mig til mine venner. Jeg ville ikke andre steder hen end til mine forældre. Da jeg ikke ville sige navne på mine venner, søgte han at voldtage mig, men værne-magtssoldaten Georg Rosse, som er kendt af mange fanger for hans hjælp til danske fanger, forhindrede det. Han blev hjulpet til Sverige af politiinspektør Einer Mellerup. Fem uger efter blev så 36 mænd og tre kvinder, Kate Fleron, fru orlogskaptajn Petersen og jeg, sendt til Frøslev. Harry var også med og kom senere til Tyskland. Jeg selv skulle i december 1944 til Tyskland sammen med 21 andre, bl.a. kaptajn Digmanss senere kone, Grethe Ulrich, men det blev aflyst. »I var heldige,« sagde han til mig, da vi blev befriet 5. maj. Vi slap igennem, og det havde altså kunnet nytte at gøre noget, så det var vidunderligt at mødes med alle »drene« og vore allierede i de skønne befrielsesdage i maj.

Solveig Skjøtt

STØT KAMMERATERNES
HJÆLPEFONDS ARBEJDE!

GESTEN

BLOCK 19 DACHAU

Tegnet af Ove Brøbeck

Mennesker jeg mødte »derne«

Af Olav Holst,
tidligere Dachau

At blive sendt fra Danmark til en koncentrationslejr i Tyskland, var som at foretage en rejse tilbage i tiden til den mørkeste middelalder - eller længere endnu. Og dog var der jo lyspunkter i mørket. Næppe oplever man på nogen turistrejse at lære mere om mennesker og menneskeskæbner end på sådan en tur, hvis man da ellers har sans for at iagttage og opleve.

Vi var ca. 350 danskere i koncentrationslejren Dachau, og vi repræsenterede et meget bredt udsnit af den danske befolkning, gamle og unge, rige og fattige, direktører, arbejdere, præster, officerer, grosserer og studenter, eller som der står i visen: »Adel og borger, præster og bønder«. Og fælles for os alle var, at vi var i »samme båd«. Efter at være blevet klippet skaldet og iført groteske tøjpalter, der syntes at være inspireret af Storm Petersens vagabondtegninger, så lignede vi udadtil hinanden. Det er blevet sagt, at »derne« blev alle reducerede til deres op-

ringelige, menneskelige størrelse. Det var ikke mere de ydre ting, der betød noget, men kun de indre egenskaber - på godt og ondt.

Men det er for øvrigt ikke danskere, jeg vil fortælle om, for så kunne man nemt »komme for tæt på«, men i karantænebarak 19 blev vi indkvarteret sammen med fanger fra næsten alle Europas besatte lande, og jeg vil nøjes med at skildre nogle enkelte af disse mange udlændinge.

Selv om danskerne så vidt muligt holdt sammen, så kom vi dog nært ind på livet af disse fremmede. Fællessproget var tyske brokker, suppleret med mimik og fingersprog, men det gik helt godt efterhånden. Kun forholdsvis få kunne så meget sprog, at de kunne føre virkelige samtaler og diskussioner.

□ Det er mærkeligt at tænke på, at man trods alt kunne vænne sig til de forfærdelige forhold, men den menneskelige tilpasningsevne er åbenbart større, end man tror. Selv om nerverne blev tyndslidte og helbredet undergravet af sult og sygdom, så bevarede mange af danskerne dog til det sidste deres medfødte humor, ja, det kan måske kaldes galgenhumor, men det varmede dog midt i al elendigheden, at man kunne grine af noget. En kvik bemærkning midt i mørket virkede som et solstrejf.

I barak 19 var vi indkvarteret i 2 stuer sammen med en del udlændinge. I den ene stue, »Abeburet«, var vi ca. 300 mennesker pakket sammen, og arealet var vel ca. 9 gange 10 meter, altså svarende til en 3-værelses lejlighed. Det hele bestod af hylder i 3 etager, og her boede vi, sov og spiste og kravlede rundt på alle fire.

□ En af dem, jeg husker bedst herfra, er hollænderen Dan. Han var skoledirektør og psykolog og havde været fange i flere år. Sammen med 1200 andre hollændere var han blevet sendt til en af de værste lejre, og de var kun 6 tilbage, da de blev videresendt til Dachau, heraf døde endda de 4 senere. Han var i besiddelse af en utrolig vitalitet og selvkontrol, og det var netop disse egenskaber, der var nødvendige for at have en chance for at overleve. Skønt han ikke var så optimistisk som vi med hensyn til krigens snarlige afslutning, så havde han et velsignet humør og veloplagthed til at snakke og diskutere. Vi skylder ham meget. Midt i forvirringen og hurlumhejet var han rolig og sikker, et godt eksempel til efterfølgelse.

□ Der var også en gammel spansk læge blandt fangerne. Han var, så vidt jeg husker, blevet arresteret i Paris, hvortil han var flygtet efter den spanske borgerkrig. Jeg kan endnu se ham for mig, som han sad i en krog og trommede med fingrene på bordpladen og stirrede tomt frem for sig. Hans øjenbryn var tykke og brede og kulsorte, og hans ansigt var furet og rynket. Det var forøvrigt hans skyld, at vi ikke blev sendt på arbejdskommando, men fik lov til at blive i karantænebarakken. Han fortalte SS-lægerne, at der var farlige epidemier i udbrud hos os. Måske blev det redningen for mange af os. For vel var der slemt i barakken, men skulle vi på hårdt arbejde på den kost, man fik, så var der mange, der ikke var kommet hjem.

Der var dog endnu en spanier, vi kaldte ham »tyrefægteren«, for han var ikke nær så flegmatisk, men tværtimod meget opfarende og hysterisk.

□ Og så var der den lille franske pater Michel. Han så ikke særlig prælatagtig ud og lignede mere en lille pæn kontormand, men alligevel var han af det store format. Der var en anden franskmand, som havde en forrygende tuberkulose, og som hostede frygteligt dag og nat. Ingen ville ligge ved siden af ham for smit-

tefarens skyld, men Michel fik anbragt ham ved væggen og lagde sig selv på den anden side og passede og plejede ham rørende. Han kunne selv være kommet over i præstebarracken, hvor der var samlet 1500 præster, og hvor han ville have haft meget bedre forhold, men han foretrak at blive hos os, fordi han mente, at her havde han en opgave. Da vi langt om længe fik Røde Kors pakker, samlede han mad ind for at uddele den til særlig trængende og syge og til russerne, som aldrig fik pakker.

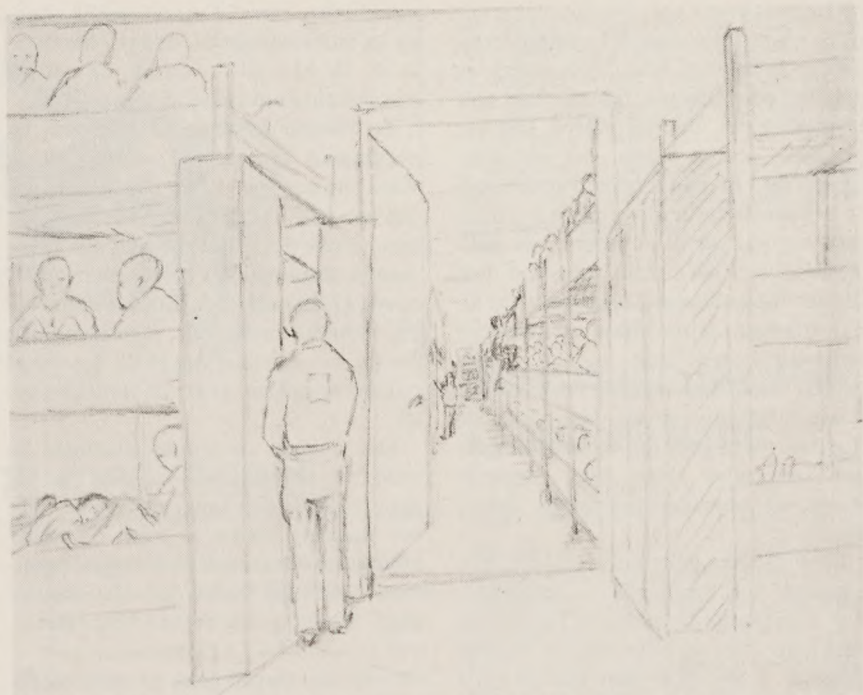
Ude i lejrgaden trak vi »Badoglio«, en italiensk tigger, der levede højt på danskerne, da vi havde fået pakker. Han så fantastisk ud, ikke en tand i munden, men et polisk glimt i øjet, og han tiggede med professionel virtuositet. Da vi rejste bort, sagde han: »Dänen weg - Badaglio kein Brot«. Det reddede han sig selvfølgelig en del ekstra på.

□ Og så var der den blinde russer -. Han havde sammen med nogle af andre russere drukket træsprit og var blevet blind, og sindssyg var han vist også, men de andre var døde af det. Det var uhyggeligt, når han famlede sig hen imod en, syngende på en mærkelig halvt messende, halvt gurglende måde. Han tiggede altid om tobak. Om natten blev han nu og da tosset og gik ud i lejrgaden og tudede som en ulv. Det var forbudt at færdes i lejrgaden om natten, og når han skulle indfanges, smed han sig ned på jorden. Under en sådan indfangning blev der taget lidt for håndfast på ham, i hvert fald døde han af det.

Jeg husker også en anden episode med en russer. Han var møgbeskidt, og da vi på grund af lus, som kunne videreføre tyfus, hver dag holdt »lusekontrol« og vaskede os i det iskolde vand, så ville vi også have, at han skulle vaske sig. Vi slæbte ham ud i vaskerummet og gav ham et stykke sæbe og betydede ham, at han skulle vaske sig over det hele. Vi blev lidt underlige tilmode, da han pludselig snappede sæben og proppede den i munden og spiste den. Men han undgik nu ikke sin skæbne, for vi sørgede for, at han blev vasket.

For øvrigt var der mange tiltalende russere, beskedne, venlige og stilfærdige. De bar deres skæbne med stoisk ro og var utrolig nøjsomme.

Franskmanden Pierre var ellers en flink fyr, men en dag gik naturen over optugtelsen, og sulten fik ham til at stjæle. Sammen med to andre skulle han transportere maden ovre fra køkke-

Sovesal i fangeblok i Dachau. 2-3 fanger sov i hver kasse.

Tegning af P. Mahler

net til vor barak, og så havde de fået lirket låget af beholderen og hugget noget af kårabisuppen. Det blev imidlertid opdaget, og de tre uheldige fyre måtte til skræk og advarsel stå ude i lejrgaden hele dagen på hver sin taburet. De to andre var ligeglade, men Pierre skammede sig rædsomt og undskyldte sig med, at det, han havde taget, var »nur ein wenig«.

□ Det var ellers en meget mild straf, for i almindelighed vankede der prygl af

overfangerne. Der var således en dag en, der så sit snit til pludselig at stikke hele armen ned i beholderen med skoldhed suppe og fiske en kartoffel op. Det var ellers ikke, fordi den så særlig appetitlig ud, den var helt sortebå, men han begyndte straks at gnave af den. Overfangerne styrtede straks over ham og slog løs med deres stave. Han blev væltet om kuld, medens slagene regnede ned over ham, men han slap ikke kartoffelen, og det lykkedes ham at få den fortæret. Men det så grimt ud.

MONBERG & THORSEN A/S

INGENIØRER & ENTREPRENØRER

OSLO PLADS 12

2100 KØBENHAVN Ø

TELEFON 01 - 26 33 66

TELEX 15243 MONTOR DK

A/S REG. NR. 14594 KØBENHAVN

Overfangesystemet, der fandtes i alle lejre, var en forbrøderisk regeringsform. Hvis en overfange ikke holdt orden og slog løs på fangerne, så fik han selv prygl eller det, der var værre. Det var derfor de mest robuste, der var overfanger, ja, i mange tilfælde var det endda kriminelle forbrydere, ja endog mordere, der var sat til at regere over politiske fanger. Den største slyngel af dem alle var »Lagerälteste«, den øverste af alle overfanger i lejren. Han var armenier og kastrat - sagde man - og han lignede en abe, men han talte en forbavsende masse forskellige sprog. Han pryglede fangerne for et godt ord og nød det ganske øjensynligt. Han blev forøvrigt hængt, da amerikanerne senere indtog lejren.

Men ved én lejlighed optrådte han dog som den hævnende retfærdighed. Han kom pludselig en dag på inspektion med lejrpolitiet og afslørede vor Stubennälteste«, i hvis skab han konfiskerede en del madvarer og armbånd, guldkæder og ure. Alt blev ellers taget fra fangerne, når de kom ind i lejren, men nogle må på en eller anden måde have haft held til at smugle noget ind alligevel. Disse værdisager havde han så fravunget fangerne eller stjålet fra dem. Nu blev det hele konfiskeret, men jeg er bange for, at en del af det er gået direkte i »Lagerälteste«s egen lomme. En skønne dag har SS'erne nok fundet det hos ham, og så er det gået i deres lommer osv. Det var junglens lov, der herskede i lejren.

□ Vi fik en ny »Stubennälteste«, der var rigstysker, og han havde siddet 12 år i koncentrationslejr. Han var kommunist og var blevet taget ved nazisternes overtagelse af magten i 1933. Egentlig var han meget flink, havde en kultiveret stemme og behandlede os som regel venligt. Men hans nerver må have været temmelig tyndslidte, for nu og da fik han nogle frygtelige raserianfald. Hvis bare nogen kom til at skubbe til ham i mylderet, så tog han den store tur, råbte og skreg, smed med stolene eller truede med bordkniven. Man lærte hurtigt ikke at komme ham for nær. Det er dog let forståeligt, at 12 år i koncentrationslejr kan gøre en mand tosset.

Da vi havde været nogle dage i Dachau, kom en større skare nordmænd til lejren fra Natzweiler, en berygtet »Nacht und Nebel«-lejr, hvor mange af deres kammerater var døde. Jeg havde altid troet, at nordmænd var lidt tunge og

mutte i det, men det var en vældig vitalitet og modstandskraft, de var i besiddelse af. De kom til vor barak, og det var en værdifuld udvidelse af vennekaren.

En skønne dag blev alle danskere og nordmænd afhentet af svenske Røde Kors busser og kørt den lange vej gennem hele Tyskland til Neuengammelejren, hvor det var meningen, alle skandinaver skulle samles indtil videre under opsyn af Svensk Røde Kors. Vi var stadig i koncentrationslejr, men den slemme tid var overstået, og vi fik masser af pakker og syntes, at vi var verdens rigeste.

Det var her, de norske studenter lavede revyforestillinger, og det var af dem, vi lærte den sang, der skulle blive vor slagsang resten af tiden og under hjemturen. Omkvædet lød meget forjættende: »Det går bedre og bedre dag for dag«. Og det gjorde det sandelig også.

□ En dag i april kom et antal nordmænd, der var blevet hentet i tyske tugthuse. De blev fordelt imellem os, og vi skulle sørge for dem, og hjælpe dem til rette. Jeg fik - sammen med en ven - to norske redaktører på kost. Den ene var Chr. S. Oftedal, og han står for mig som en af de største personligheder, jeg har mødt. Han var allerede i 1941 blevet dømt til døden af tyskerne i Norge, men dommen blev ændret til 10 års tugthus, og han blev overført til Tyskland og sad i løbet af 4 år i forskellige tyske tugthuse. Sjældent har jeg mødt et menneske med et så ukueligt sind. Ganske vist er tugthusstraf måske ikke så slem som koncentrationslejrslivet, og hvis man da kan holde ensomheden ud, er der en chance for at overleve i tugthuset, medens man i lejrene næsten bliver kvalt af mennesker.

Oftedal havde i ensomheden lært sig selv spansk og italiensk og havde lavet en masse tegninger og læst en del. Han havde en hel rygsæk fuld af bøger, som vi straks kastede os over, for vi havde intet læsestof haft i flere måneder.

Vi havde dækket et strålende bord på sengen for vore norske venner med alt, hvad Røde Kors pakkerne indeholdt. Der var tørmælk, ost og havregrød. På kakkellovnen havde vi lavet havregrøds-klatte og spegepølsebøffer, den sidste ret efter en speciel Neuengammeopskrift, som jeg desværre har glemt.

Maden betød ikke så meget for nordmændene som for os, men de kunne alligevel ikke lade være med at spise, men hvor blev de syge senere hen på natten.

De ville helst snakke, og det gjorde vi da også og kom først til ro længe efter at lyset var slukket.

□ I Neuengamme traf Oftedal sin broder, som han ikke havde set i 4 år. Broderen havde som læge i Sachsenhausen og i Neuengamme gjort en stor indsats for sine medfanger. Han blev for øvrigt sundhedsminister hjemme i Norge, men døde et par år efter hjemkomsten.

Chr. S. Oftedal, vor »protege«, var et slående bevis på åndens overlegenhed over det skrøbelige kød. Han udgav efter at være kommet hjem en række bøger, bl.a. et par om opholdet i Tyskland, og udfoldede en rig virksomhed i de år, han fik lov til at leve efter krigen. Han blev medlem af Stortinget, sad i Stortingets Nobel-komite og var norsk delegeret ved FN. I 1955 døde han 48 år gammel, også han mærket af årene i Tyskland.

Af denne beretning - specielt dens sidste del - kan man måske fejlagtigt få det indtryk, at vi egentlig havde det tåleligt, men det var først i Neuengamme, at vi under Svensk Røde Kors' protektion fik menneskeværdige vilkår. De mange rædsler og uhyrligheder før denne periode, kom mange af os kun igennem, fordi vi blandt fangerne mødte kammerater, der gjorde det muligt for os trods alt at tro på det gode i mennesket. Der var andre, der forsøgte at overbevise os om det modsatte. I mørket ser man tydeligst stjernerne, og lyspunkterne var de personligheder, der ved deres sjælsstyrke og holdning viste vej for os.

Olav Holst

TAK TIL SKANDINAVIEN

I taknemmelighed over skandinavernes indsats for jøderne under anden verdenskrig skænkede en forretningsmand i New York 100.000 dollars (ca. 600.000 kr.) til Thanks to Scandinavia-fondet. Det store beløb blev overrakt under tilstedeværelse af generalkonsulerne for Danmark, Finland, Norge og Sverige ved en reception hos den danske generalkonsul i New York.

Beløbet skal anvendes til uddannelse af unge fra Skandinavien ved University of Oklahoma. Pengegaven er givet af Alan C. Greenberg, der er direktør for Wall Street-firmaet Bear, Stearns and Co.

ESSO

løser problemerne med et smil...

Med troppetransportskibet Mars

Den 11. august 1944 skulle fangerne fra Horserødlejren overføres til den nyoprettede Frøslevlejr. Spændingen hos alle var stor, for der gik rygter om befrielsesaktioner. Måske ville modstandsbevægelsen befri os under transporten til Helsingør - og andre rygter ville vide, at troppetransportskibet Mars, der skulle sejle os fra Helsingør til Flensborg, ville blive kapret og sejlet til Sverige. Ikke underligt at nerverne stod noget på højkant.

Lægen Chr. Hostrup skrev en vise, som han kaldte »Kadavervisen« på melodien »Menuetten til Elverhøj« og gav heri en malende beskrivelse af, hvordan det også kunne gå.

Dagen oprandt, og vi blev nu statister i et stort anlagt skuespil med et mægtigt opbud af soldater, placeret med skarp-ladte geværer ved hvert eneste træ på strækningen fra Horserødlejren til Helsingør havn.

Kolonnen af militærkøretøjer nåede uden problemer frem til havneområdet i Helsingør, og her stod soldater i en stor bue, skulder ved skulder med skudklare maskinpistoler pegende mod os, medens vi blev gennet om bord i det store troppetransportskib.

Jeg blev sendt dybest ned i skibet, hvor der skulle sove 2 mand i hver køje. Stor var min overraskelse, da min sovekammerat den nat blev min ældste broder Viggo, som jeg ikke havde set siden han blev arresteret i maj måned. Jeg var dog klar over, at han havde befundet sig i den lille afdeling af Horserødlejren.

Det var et glædeligt gensyn - og et

mærkeligt sammentræf, når man betænker, at der var ca. 800 fanger med skibet.

Ved ankomsten til Frøslevlejren havde det danske fængselsvæsen, der stod for forplejningen i lejren, gule ærter klar til os. Vi vil sikkert alle erindre dem som de bedste, vi nogen sinde har smagt...

Også det tyske vagtmandskab spiste med. En af underofficererne, som vi kaldte kanariefuglen på grund af hans gule distinktioner, kunne ikke tåle den stærke kost og måtte bæres bort med krampepignende smerter i maven.

Vi andre kunne fryde os over danskerens hemmelige våben.

I Frøslevlejren skiltes Viggo og mine veje atter, idet vi blev sendt til Tyskland på forskellige transportere, men da Gre-

ve Folke Bernadotte ved krigens slutning samlede danske og norske fanger i Neuengamme for senere at føre dem til Sverige, traf jeg igen min bror, men denne gang kunne vi sove i hver sin køje i »Steinbau« - den store, murede bygning, som nu stod under de danske fangers egen administration.

Häftling nr. 54580

Tysk veteranstævne i Sønderjylland

For nogen tid siden fandt der et tysk »veteran«stævne sted i Ø. Højst ved Tønder. Et par hundrede »Alte Kameraden« deltog. Blandt gæsterne var den i Hitler-tiden meget naziorienterede prins Ferdinand af Slesvig-Holsten og - den sidste kommandør for Frikorps Danmark, Rudolf Ternedde. »Politiken« afsluttede sin notits derom med ordene: Sieg Heil!

Norge

Det norske Krigsinvalidforbund oplyser, at der efter forhandling med socialministeren er blevet nedsat et officielt udvalg, der skal undersøge og vurdere krigsinvaliders behov for hjælp til boliger, plejehjemspladser og lignende. Krigsinvalidforbundet har en repræsentant i udvalget.

trygheds-
garanti

AL-Familiekonto gir gode kontanter på hånden

- lån 6 gange din opsparing
- låneret efter 1 års opsparing op til 50.000 kr. efter 3 år op til 150.000 kr.
- tryghedsgaranti ved sygdom og arbejdsløshed

AL ARBEJDERNES LANDSBANK

- for familiens tryghed

FORENINGERNE

Buchenwaldklubben ønsker hermed sine medlemmer en rigtig glædelig jul og et godt nytår med tak for trofast medlemsskab i det svundne år.

Ordinær generalforsamling afholdes tirsdag 26. januar 1982, kl. 19.30 i marketenderiet på politistationen, St. Kongensgade 100. Dagsorden ifølge vedtægterne.

Eventuelle forslag, der ønskes behandlet på generalforsamlingen, må være bestyrelsen i hænde senest 8 dage før generalforsamlingen.

Bestyrelsen agter at stille forslag om kontingentforhøjelse til 48.00 kr. årligt for alle medlemmer med virkning fra nytår 1983.

Vi har planlagt, at vi i foråret 1982 afholder en medlemsaften, hvor vi sammen med vore damer samles ved en fællesspisning, og hvor vi senere underholdes og hygger os sammen.

Måske bliver der også tale om en lille udflugt i løbet af sommeren, og endelig vil vi satse på, at vi afholder en festlig sammenkomst den 19. september 1982.

Nærmere om disse arrangementer vil senere fremkomme.

Med venlig hilsen

BESTYRELSEN

ERHVERVSHÆMMEDE

København

Mandag den 26. oktober holdt København-afdelingen generalforsamling på Københavns Rådhus. Ca. 100 medlemmer var kommet til stede.

Formanden, Rasmus Bonde Larsen, bød velkommen, og forsamlingen mindedes stående de syv kammerater, som

var døde i det forløbne halve år siden sidste generalforsamling.

I sin indgående og detaljerede beretning berørte formanden en lang række emner, bl.a. afdelingens deltagelse i det vigtige fredsarbejde. I beretningsperioden er der rejst og fremskaffet dokumentationer i 29 nye erstatningssager. Desuden er der genrejst 29 sager. Han nævnte, at det var vanskeligt at få en sag igennem, når den pågældende var over 70 år, selv om der i loven ikke er nogen aldersbegrænsning.

Formanden kritiserede som så ofte før, at det tog for lang tid, ofte tre-fire måneder, at få en enkesag ført igennem. Han omtalte en række sager, hvor der havde været problemer.

Om landsmødet i Esbjerg, hvor det med 23 stemmer for, 19 imod og 9 blanke var vedtaget at optage Omegnsafdelingen som medlem i landsforeningen, sagde han bl.a.:

»Vi i den københavnske afdeling tager denne afgørelse til efterretning, og vi forventer, at de metoder, vi har været udsat for, nu ophører.« Han opfordrede til at undgå videre diskussion om denne sag og til at se fremad i stedet for tilbage.

På afdelingens initiativ blev det på landsmødet vedtaget at støtte den nordiske fredskonference i Aalborg med 1000 kr. Desuden blev et forslag til en fredsudtalelse, foreslået af København-afdelingen, vedtaget efter en del diskussion og nogle imod-stemmer.

Formanden talte indgående om den succesrige møderække, som holdes i lokalerne på Nygårdsvej 52. Alle møder har været vel besøgte og meget interessante og levende.

Det blev oplyst, at afdelingen tæller 512 medlemmer, hvoraf de 475 har betalt kontingent for 1981.

I diskussionen efterlyste Svend Larsen navne på døde kammerater. I en omtale af Omegnsafdelingen spurgte han: »Hvornår kommer der en afdeling på Amager?«

Resultatet af valgene blev: Villy Lauridsen, kasserer. Erling Larsen, der havde været suppleant, blev godkendt som bestyrelsesmedlem. Til afløsning af Jens Glerup og Erna Watson, som ikke ønskede genvalg, valgtes enstemmigt Fre-

de Klitgård og Jacob Rasmussen. Efter nogen diskussion valgtes fire suppleanter.

Afdelingsbestyrelsen har herefter følgende sammensætning. Formand: Rasmus Bonde-Larsen, kasserer: Villy Lauridsen, socialsekretær: Carl Nommels. Bestyrelsesmedlemmer: Ragnhild Andersen, Margit Brauer, Søren H., Erling Larsen, Jacob Rasmussen, Frede Klitgård. Suppleanter: Otto Steenberg, Peter Pedersen, Knud Børge Jensen («Spræng-Schmidt») og Peder Søgaard.

En hilsen til H. G. Rasch blev vedtaget først med akklamation og derefter ved almindelig afstemning.

Det vedtoges enstemmigt at tilslutte sig fredsudtalelsen fra landsmødet i Esbjerg.

I sin afslutning rettede Rasmus Bonde-Larsen en varm tak til de afgæede bestyrelsesmedlemmer for vel udført arbejde.

LANDSFORENINGEN GESTAPOFANGERNE

Landsmøde i Randers

Landsforeningen Gestapofangerne holdt den 31. oktober landsmøde i Randers. Som optakt til mødet havde Randers-afdelingen arrangeret et hyggeligt kammeratligt samvær med fællesspisning aftenen forud og med god tilslutning.

Selve repræsentantskabsmødet blev åbnet lørdag formiddag af landsformanden, Chresten Karstensen, Haderslev, der takkede Randers-afdelingen for det gode arrangement. Derefter valgtes Else Axelsen Drejer, Randers, til dirigent, og Frode Toft, København, til protokolfører. Protokollerne for det ordinære repræsentantskabsmøde i 1980 i Nors og det ekstraordinære møde i 1981 på Mols blev efter enkelte bemærkninger godkendt.

Derefter overbragte dirigenten hilsener fra Børge Jensen og Solveig Skjøtt. Og så fik Chresten Karstensen ordet for at aflægge beretning. Han fandt, at året var forløbet godt og i kammeratlig ånd. På et møde i København drøftedes forholdet til foreningen på Sjælland, og der er håb om en afklaring. Han omtalte

mødet og støvnet på Mols, som vi takker Århus for at have arrangeret, og som vi har fået megen tak for fra Norge. På vort initiativ er der nu stiftet en forening »Frøslevlejrens Venner«. Der opstod nogle problemer, men nu er brikkerne faldet på plads. Takkede også næstformanden, Axel Lauritzen for det praktiske arbejde med arrangementet i Ryvangen og på Københavns Rådhus, ligesom der blev rettet en tak til socialsekretæren Otto Laugesen.

Axel Lauritzen erindrede om, at det faktisk var landsforeningens daværende formand, Ove Lembcke, der tog initiativet til at virke for Frøslevlejrens bevarelse på landsmødet i 1974, et initiativ, der straks fik støtte af Fangesammenslutningen.

Thorkel Nielsen, Århus, rejste et på det ekstraordinære møde fremsat forslag om et mindetegn, der skulle give økonomi til oplysning om den nynazistiske fare.

Abraham Seger, Aalborg, og Tonny Johansen, omtalte mødet i Frøslev.

Frode Toft overbragte hilsen fra Frihedsfonden, og Otto Laugesen takkede lokalafdelingerne og Frihedsfonden for det gode samarbejde. Efter endnu enkelte bemærkninger godkendtes beretningen enstemmigt.

Regnskab, lovforslag og valg

Else Bentzen forelagde regnskabet, der godkendtes efter få bemærkninger. Det vedtoges at søge Gentofte kommunes tilskud til julehøjtideligheden i Ryvangen pristalsreguleret, og efter en kort debat vedtoges uændret kontingent i 1982.

Else Axelsen Drejer forelagde det på det ekstraordinære møde gennemgåede forslag til lovændringer, der ligeledes vedtoges efter en kort drøftelse. Spørgsmålet om mindetegn henvistes til behandling i landsstyrelsen med deltagelse af forslagsstilleren Thorkel Nielsen.

Formanden, Chresten Karstensen, genvalgtes med akklamation. De to bestyrelsesmedlemmer, der var på valg, Axel Lauritzen og Else Axelsen Drejer, genvalgtes også. Det samme gjaldt revisorerne, Per Madsen og Wohlert. Som revisorsuppleant valgtes Erik Andersen.

Det overlodes landsstyrelsen at fastsætte stedet for næste møde.

Tonny Johansen opfordrede til øget indsats for at holde kontakt med enkerne. Efterlyste landsforeningens gamle fane. Herom oplystes det, at fanen forsvandt under den gamle strid for mange år siden med den tidligere landsformand V. Clemmensen. Det vedtoges på henstilling fra Chresten Karstensen at undlade en diskussion om den gamle strid. I stedet vedtoges det at søge anskaffet en ny fane.

Op derefter kunne formanden takke dirigenten og forsamlingen for et godt og kammeratligt møde, der tegnede godt for fremtiden. Efter mødet samlede man til et veldækket bord, hvor alle nød den fine sildefilet og den næsten alt for gode og rigelige gang »forloren skildpadde« med en let ostanretning som afslutning. Alt i alt et vellykket arrange-

JOHAN FØGE JENSEN A/S

2, SKELBÆKGADE - DK-1717 KØBENHAVN V

**DAELLS
VAREHUS**

ment med god stemning, godt humør og tiltro til godt samarbejde i det kommende år, forhåbentlig også sammen med de sjællandske kammerater.

-t

Århusafdeling

Ordinær generalforsamling blev afholdt den 28. oktober 1981 med godt en snes deltagere på Hangøvej nr. 2.

Formanden Tonny Johansen bød velkommen og mindedes Hans Nielsen, Horsens, der døde i august.

Til dirigent og protokolfører valgtes henholdsvis Bjarne Christense og Per Madsen.

I formandens beretning blev der redegjort for landsstyrelsens virke og for afdelingens arbejde og arrangementer i årets løb. Det største arrangement, landsstævnet, var omtalt i »Pigtråd« nr. 5. De nye love, som forventes vedtaget på repræsentantskabsmødet, indebærer, at afdelingerne pr. 1. september skal lave lister over betalende medlemmer. Beretningen godkendtes.

Regnskabet blev forelagt af Thorkel Nielsen og godkendtes. Bestyrelsen stillede forslag om, at kontingentet ikke blev forhøjet, som bebudet sidste år, men at kontingentopkrævningen måtte ske et par måneder tidligere, for at de nye love kan overholdes. Samtidig foreslås regnskabsåret ændret, således at det følger kalenderåret. Forslaget blev enstemmigt vedtaget.

Til bestyrelsen genvalgte Tonny Johansen, Hans Bartram og Per Madsen, og nyvalgt blev Elisabeth Thorsen, Ebeltoft. Til repræsentanter genvalgte Kr. Sørensen, Th. Nielsen og Per Madsen.

Under eventuelt fremsattes fra forsamlingen ønske om, at generalforsamlingen måtte blive afholdt på en søndag.

P.M.

Gestapofangerne på Sjælland

Gestapofangerne på Sjælland holdt i november ordinær generalforsamling i København med god tilslutning. Formanden, Solveig Skjøtt, aflagde en fylldig beretning om foreningens arbejde i det forløbne år. Hun fandt, at tiden nu var inde til samarbejde, og da landsforeningen nu har ændret sine love, sådan at vore krav i så henseende er opfyldt, foreslog hun, at man nu tog skridtet og vendte tilbage til landsforeningen.

Herom var der nogen diskussion, der afsluttedes med, at formandens beretning godkendtes med alle stemmer mod een, medens en tilkendegav, at han hverken stemte for eller imod. I godkendelsen indgik også den af dirigenten, Jacob Jensen, formulerede konklusion af debatten, hvorefter det pålagdes bestyrelsen at indkalde til en ekstraordinær generalforsamling med spørgsmålet om tilslutning til landsforeningen som eneste punkt på dagsordenen. Såfremt forslaget herefter vedtages med det fornødne flertal, skal det udsendes til urafstemning.

Regnskabet blev forelagt af kasseren, Helge Brinch, og enstemmigt godkendt.

Valgene var alle genvalg.

Efter generalforsamlingen blev der blandt samtlige medlemmer bortloddet 10 af den af foreningen fremstillede modstandsplatte.

NEUENGAMME

90 til efterårsfest

Efterårsfesten i Neuengamme-foreningen samlede 90 deltagere, deriblandt de to medarbejdere fra Familie-Journalen, der deltog i rejsen til Neuengamme i anledning af indvielsen af Dokumentarhus, nemlig Ole V. Hansen og Karl Ravn.

Næstformanden, Jørgen Lind, bød velkommen og N. O. Køster fortalte om pilgrimsfærden til Versen-Meppen-Esterwegen.

Der var høj stemning aftenen igennem. Det blev under festen oplyst, at Familie-Journalen, der har et kæmpeoplæg, bringer meget stof og en masse billeder i bladets numre: 2, 3 og 4 i 1982. - Og det glæder vi os til at se.

Pilgrimsfærden til Meppen

Af forstander Torben Nielsen, Bernadottøgården i Roskilde

Først og fremmest ønsker jeg gennem denne artikel at sige mange tak for indbydelsen til Meppen-turen, den årlige pilgrimstur.

Det er for mig en stor personlig glæde at lære de mange, som har tilknytning til modstandskampen 1940-45, at kende. Jeg har i snart mange sammenhænge gennem de sidste 5 1/2 år, mere og mere følt mig som en velmodtaget gæst i alle foreninger under Sammenslutningen.

Det var en ganske almindelig, let kølig, sensommormorgen, at rejsedeltagerne mødtes bag Hovedbanegården i København. Jeg må straks sige, at hvad der fra naturens side var anlagt køligt, blev af rejsekammeraterne forvandlet til en varm strøm af hygge med mange forskellige pudsige indslag. Spændende, fra det nærmest drillesyge, til toppen af kammeratskabsfølelse. Denne samling af kammerater i bussen var i sig selv for en nyankommen som mig et højdepunkt på turen. Hvad en spasmager som Bjørn »Kokkedal« kan indeholde, grænser til det utrolige.

□ Den stemningsfyldte tur fik pludselig et uventet knæk. Under frakørsel fra færgen blev bagdøren i bussen pludselig revet af. Jeg blev aldrig rigtig klar over, hvad der egentlig var årsagen, men mange teorier svirrede i luften. Det var hos rejsedeltagerne heldigvis kun småskrammer, der var følgen. Derimod måtte bussen sendes på værksted. Men efter flere timers venten kunne vi dog fortsætte med en træplade skruet på døren. Således flere timer forsinket ankom vi efter nogle små hvil til Meppen sidst på døgnet den 3. sept.

Deltagerne blev indkvarteret på henholdsvis Hotel Pöker og Schmidts Hotel i Meppen. Alle var temmelig trætte, men humøret var der ikke noget i vejen med.

Efter en tiltrængt nattesøvn var fredag den 4. september til fri disposition. Der var arrangeret den sædvanlige tur til den hollandske grænse, og det var atter en succes.

Vi var dog også nogle, som blev tilbage i Meppen for at se lidt af byen, hvor man må sige, at den hyggelige gågade med torvet, omkranset af yderst velholdte bygninger med masser af blomster, smykkede facader, var typisk tysk, når det er bedst.

Eftermiddagen blev af nogle brugt til at samle kræfter til de videre strabadser. Men enkelte havde også overskud til at se på den smukke by. Aftenen mandede ud i hyggeligt samvær på begge hoteller.

Denne hviledag var optakten til lørdagens besøg i Dalum, Versen og Ester Wegen.

□ Efter et lille »opsamlingsheat« lørdag morgen kørtes af sted med Dalumlejren som mål.

Deltagerne foran monument i Neuengamme.

(Foto: Karl Ravn).

Her blev der med æresvagt af faner talt smukt af såvel Aksel Lauritzen som af Orla Rasmussen. Denne mindehøjtidelighed var en gribende oplevelse, hvor mange havde svært ved at skjule den bevægelse i sindet, som kun kan opstå på et sådant sted, med den mørke skygge af hændelser fra fortiden, og som for evigt er brændt ind i sjælen. Hvor bevægende en virkning den også havde på mig vil altid kun kunne være en uforståelig, men dybt respekteret stemning, som kaldte på det inderste i et menneske. Kære kammerater: I er værdige efterlevende fra de mange, der måtte blive tilbage.

Efter højtideligheden i Dalum var også Versenlejren målet. Her blev der af Holger Grome talt om hændelser og forbandede kår på dette sted. Denne store mand havde selv sagt svært ved at udtrykke sine inderste følelser, men udtrykte på smuk vis sine følelser for dem, som var efterladt i Versen.

□ I Esterwegen blev der nedlagt krans i lighed med Dalum og Versen. Her ved det store KZ-mindesmærke, og ved mindestenen for Nobelpristageren og fredskæmperen Carl von Ossietzky. Særlig opmærksomhed knyttedes til Arnold Jensens indtrængende appel til ungdommen om at drage omsorg for, at det løfte, som blev givet blandt dem, der kom hjem, også i fremtiden måtte blive holdt i hævd, dels som et ærefuldt minde om dem, som bukkede under for terrorregimets forbandelser, men ligeledes for at eftertiden til stadighed må mindes om, at den slags selvpøtagede menneskeforagt, som nazisterne stod for, kun har ét mål: At udlette al menneskelighed. Man må ønske med Arnold Jensen, at denne appel må vinde gehør langt ud.

Søndag morgen kl. 8 var der afgang fra Meppen til Neuengamme. Lidt forsinket blev vi modtaget af repræsentanter fra byen Hamborg.

Ved monumentet i Neuengamme blev der nedlagt krans, og der blev holdt flere taler, som jeg desværre ikke husker ordret, men jeg synes, at den ophøjede stemning, som kom til udtryk, talte sit eget, klare sprog. »Kæmp imod de kræfter, som ønsker en gentagelse. Det kan ikke siges ofte nok.«

Ved krematoriepladsen var der den sædvanlige larm og ståhej, men der var dog en barmhjertig sjæl, som fik indstillet militærmusikken m.m., da mindehøjtideligheden skulle finde sted. Plaget af sygdom, sløj og træt fik Erik Beermann holdt en kort, men meget gribende tale om Neuengammelejrens faldne ofre.

Nu skiltes vore veje med fynboer og jyder, og hjemturen tog sin begyndelse med spisning på Hotel Schröder i Schwarzenbek. Også her var stemningen fin og maden god, og som jeg gjorde det i Schwarzenbek, ønsker jeg også her at sende en hilsen og tak til alle deltagerne for den store oplevelse, som I har givet mig. Jeg håber ikke, det har været den sidste tur til Meppen.

□ Som afslutning har jeg fundet det rigtigt at bringe den tale, som Orla Rasmussen fra Horsens holdt i Dalum. Den var en fællesnævner for samtlige talere og så gribende, at den bør refereres i sin helhed.

ORDET ER ORLA RASMUSSENS:

»Vi er tre deltagere i denne færd, som har tilbragt dage i Dalum, og selv om lejren er væk, står jeg her med stærke følelser.

Dalum er skabt som ungdomslejr for Arbejdsfronten før krigen. Så blev den krigsfangelejr for russere til hen i 1944. De døde fra den tid ligger her. Fra nytår 1945 genoprettedes den som KZ-lejr under Neuengamme. 1000 mand fra mange nationer samles den 1. januar sammen i en bunker og et døgn efter indlades vi i godsvogne. Efter næsten 2 døgn kørsel mod et ukendt mål stopper vi ved en lille station Geeste.

Vi var 103 danske og 5 norske. Vi blev fordelt i 2 vogne og havde fået en spand vand med os. Desuden havde vi fået Røde Kors tøj og træskostøvler samt 2 Røde Kors-madpakker. Det havde de andre ikke, og vilde af tørst kastede nogle sig over isen på vejens vandpytter.

I en lang kolonne stred vi os gennem snestorm til lejren i Dalum. Russere, som ingen ejendele havde, hjalp os for en cigaret med at slæbe vores bagage. Bagest kom et par lastvogne i Versen. Her blev også den første, som døde i toget, smidt op, og et par døende gjorde ham følgeskab, da de under marchen ikke kunne mere.

Vi nordiske kom i én barak, de andre måtte dele 4. I barakken var næsten halvdelen et opholdsrum med en enkelt kakkellov. Der var borde og bænke af råt træ med siddeplads til alle. Midt i var der vaskerum, og i den anden halvdel soverum, hvor der var spredt halm ud på gulvet. Her var der læ for sne og blæst, men ringe beskyttelse mod kulden.

Efter nogle dages forløb kom man i gang med arbejdet. Der skulle graves panser- og skyttegrave for at imødegå indtrængen fra syd og til forsvar af egne oliebrønde. Der skulle fældes træ til afstivning, og mange danske var beskæftiget med det. Nogle var så heldige at blive håndværkere, der skulle vedligeholde lejren. Kun én dansker, Ejner Hjorth Brodersen, døde i lejren. Han var allerede angrebet af rosen i Neuengamme, og han hviler her. Men ellers var høsten en to-tre døde pr. døgn. Når arbejdsholdene trådte an kl. 6, blev de døde i papirsække smidt på tørvevognene, der samtidig skulle hente brændsel til lejren. Banen gik forbi dette sted, hvor vi nu står. Ved endestationen var der kontakt med Versen, som hentede tørvevogne. Om aftenen kom vognene tilbage med tørv og med tomme papirsække. De skulle bruges igen.

□ Vi slap for de lange appeller og for de luftalarmer, som var et helvede i Neuengamme, hvor vi blev drevet ned i bunkerne. Her blev vi liggende i halmen, eller om dagen kravlede vi

ned i pansergraven. Stedet var relativt sikkert, englænderne og amerikanerne kendte udmærket lejrens beliggenhed, og flere gange var den om natten oplyst af et blus, der hang i en faldskærm. Det var et lyspunkt i disse overflyvninger. Den 2. februar talte vi om formiddagen mere end 2000 maskiner på vej ind over Tyskland med deres bombelast. Om eftermiddagen kom de tilbage i ubrudte formationer 108 ved 108.

Alligevel tærede det på humøret og kræfterne, og vi fik kun en enkelt Røde Kors pakke herude. Vi havde ingen kontakt med omverdenen, men mærkede frontens nærhed.

Da situationen var ved at blive kritisk, dukkede der et rygte op om, at vi skulle til Sverige, og tænk, det talte sandt! Onsdag den 14. marts skulle de nordiske fanger ikke på arbejde. Vi skulle gore vore pjalter i stand.

Om fredagen blev vi på et par lastvogne transporteret til Meppen, hvor vi mødte kammeraterne fra Versen. Uden væsentlig bevogtning af toget kørte vi mod Neuengamme, hvortil vi ankom søndag den 18. marts. Resten af vor skæbne er vist velkendt og skal ikke fortælles her. Nogle dage senere tiltrådte de resterende 6-700 i Dalumlejren, på grund af frontens nærhed, en døds-march tilbage. En to-tre hundrede nåede til Neuengamme.

Dalumlejren er væk, men dens ofre ligger her. Hvor mange ved vi ikke, og navnløse er de fleste. Mange tilhørte familier, der alle er udslettet, således at ingen mindes dem, og ingen begræder dem. Vi er her for at hædre vores kammerat og alle disse ukendte. Deres offer var med til at knuse nazismen, og vi vil lægge en krans til deres ære. Med et øjeblik stillhed vil vi mindes dem, og også sige vores tak, fordi vi fik lov at overleve.«

Med venlig hilsen
Torben Nielsen

THERESIENSTADT

Theresienstadtforeningen afholder BANKOSpil lørdag den 6. februar 1982 kl. 19.30 i Ny Kongensgade 6, med vore sædvanlige flotte præmier, f.eks. gavekort til Israelrejse. Forudbestilling af billetter à kr. 50,00 incl. servering og spilleplader hos Johan Grün, (01) 38 17 67, og forudbestillingen er bindende. Alle er som sædvanligt velkomne. På gensyn!

HADSTEN

Møde på højskolen

Fredag den 20. november indbød Hadsten-gruppen til møde på Hadsten Højskole. Overlærer Villy Jensen viste filmen »De 5 år«. Derefter var der kaffebord. Til slut fortalte Barner Andersen, Randers, om Hvidsten-gruppen. Der var 66 deltagere.

Foredrag om flyve-blade

I Frihedsmuseets Venner holdt seminarirektor Palle Schmidt i oktober foredrag om flyveblade og krigspropaganda. Det var en livfuld aften med et meget levende foredrag, ypperligt illustreret og dokumenteret med et utal af lysbilledgengivelser af nedkastet britisk propagandamateriale. Fra engelsk side indledtes krigen i 1939 faktisk med »luftangreb«, hvor det ikke var bomber, men hovedsagelig flyveblade i tonsvis, der blev hældt ud over tyske byer.

Den såkaldte »konfettikrig« førte allerede 3. september 1939 krigens alvor ind over Danmark, da et engelsk fly på hjemturen måtte lette sig for nogle bomber, der fejlagtigt blev kastet over Esbjerg.

Senere fejltagelser samt særlige vejr- og vindforhold førte også til, at mange flyveblade havnede på dansk område, især Syd- og Vestjylland samt Fyn og Lolland-Falster.

Fra krigens første periode kendte Palle Schmidt ikke mindre end 99 forskellige slags flyveblade. Efter 9. april havde dansk politi og civilforsvar ordre til at indberette og indsamle flest muligt af flyvebladene. Fra indberetningerne kan man nu dels indtegne flyvernes ruter, men også se, hvor politi og civilforsvar har været særlig pligtopfyldende, og hvor man havde ignoreret de tyske krav.

Der kom nu også flyveblade på dansk. De første var formet som en ganske normal købmandsregning, en regning fra Forretningen Danmark til hr. A. Hitler. Senere kom mange andre, bladet »Vi Danske« og i juni 1941 på Valdemarsdagen et flyveblad, der dels viste et dannebrogflag og dels en tekst. I 1942 nedkastedes en særlig hilsen til danske studenter. Efter bombardementet af universitetet i Århus nedkastedes flyveblade med fotos, optaget af de engelske fly unver bombardementet.

Efterhånden kom der også store oplag af tryksager beregnet til uddeling. Dette arbejde koordineredes her i landet først af Sverre Seehusen og siden af Aage Schoch samt i Nordjylland af Niels Ei-

genbroth.

Det var en interessant aften om et

specielt hjørne af krigens og besættelses-tidens historie.

KOLLEGIERNE

Modstandsveteran hædres med et kollegie-værelse

Professor, dr.phil. Kristof Glamann, der sidste år fratrådte efter 20 år som efor ved 4. Maj-kollegiet i København, har nu overtaget posten som kollegiets formand. Han afløser landsretssagfører, major Svend Truelsen, der har været med i kollegiets ledelse siden starten, fra 1974 som formand.

Som nye medlemmer af bestyrelsen er indtrådt borgmester John Winther, professor, dr.phil. Niels Thomsen og eforen, lektor O. Hornby. Der er desuden 4 repræsentanter for beboerne på kollegiet, der som bekendt tæller unge, der er under en videregående uddannelse.

Samtidig med formandsskiftet har frihedsfonden skænket 10.000 kr. til kollegiet til etablering af et værelse, der skal bære Svend Truelsens navn i respekt både for hans kollegieindsats og for hans arbejde under besættelsen, da

han var chef for efterretningsarbejdet i Danmark, indtil han i maj 1944 blev kaldt til London og knyttet til den hemmelige britiske militærorganisation S.O.E. som chef for efterretningssektionen.

□ Det var Truelsens fortjeneste, at signalerne fra Danmark blev bearbejdet og tilpasset krigsførelsen. Han lagde vægt på, at den danske efterretningstjeneste, som var den mest effektive i de allierede styrker, blev gennemført udelukkende af dansk personel og for danske midler.

□ I sit arbejde bestræbte Truelsen sig bestandig på at bygge bro mellem hæren og modstandsbevægelsen. Der var mange uoverensstemmelser, men Truelsen forenede sin overbevisende autoritet med diplomatiske evner, og det gav de

Frihedsfondens formand, overlæge Jørgen Kieler, overrækker 4.-Maj kollegiets nye fundats til kollegiebestyrelsens formand, professor Kristof Glamann.

ønskede resultater. Det gælder også med hensyn til kollegiearbejdet, hvor det er lykkedes ham at afslutte årelange forhandlinger med Københavns Universitet, så kollegiet på Frederiksberg, som også rummer Hagemanns Kollegium, nu er en selvejende institution på linje med de øvrige otte 4. Maj-kollegier.

Mødet i Kollegierådet sluttede med middag på Carlsberg Museum efter indbydelse af direktør Poul J. Svanholm, som under hele sin studietid boede på kollegiet i København og da var formand for alummerådet. Lørdag var rådet gæster på Kastellet, hvor oberst E. Fournais tog imod, og major Helbo Pedersen viste rundt.

eig.

Legat ændres til fordel for 4. Maj-kollegier

De sønderjyske 4. Maj-kollegier får nu en overraskende støtte gennem et legat på over en halv million kroner, hvis afkast skal anvendes til vedligeholdelse og udsmykning af kollegierne i Tønder og Aabenraa.

Legatet oprettes af Ole Lippmann til minde om hans far, Kai Lippmann, mangeårig indehaver af firmaet Simonsen & Weel. For at støtte betrængte landmænd i de sønderjyske landsdele til at modstå den tyske kreditanstalt Vogelsang oprettede Kai Lippmann i 1943 et legat, som hed »Lånefonden« for mindre ejendomsbesiddere i de sønderjyske landsdele« for herigennem at yde lavt forrentede lån til danske landmænd, så

Ole Lippmann (Major Lund) modtager general Dewing i Københavns lufthavn den 5. maj 1945.

de kunne bevare deres ejendomme. Rentesatsen var én procent pro anno, og lånene var afdragsfri i ti år og skulle derefter afvikles over 15 år.

Mange nød i de vanskelige tider under og efter Den anden Verdenskrig godt af lånefonden, men efterhånden løste andre institutioner de foreliggende kreditopgaver, selv om det var under andre rentebetingelser end Kai Lippmanns. I dag er der kun et enkelt pantebrev i en ejendom i Løjt Kirkeby tilbage.

På den baggrund fandt Ole Lippmann, at lånefonden burde anvendes til en anden form for støtte til danskheden i grænselandet. Det er nu lykkedes at få den kongeligt konfirmerede fundats ændret, så legatformuen kan overdrages til Frihedsfonden med den klausul, at afkastet kun kan anvendes til de to sønderjyske kollegier til løsning af opgaver, som vanskeligt kan betales af driften.

Ole Lippmann, som har foranstaltet den storstilede donation, viderefører faderens firma Simonsen & Weel. Han var under krigen medlem af major Svend Truelsens efterretningsstab, indtil han måtte flygte til England i juli 1944. I januar 1945 vendte han tilbage til Danmark som chef for faldskærmsfolkene og for Special Forces arbejde i Danmark.

eig.

MINDEORD

Povl Ryde Moesgaard

Berlingske Tidende har fra næstformanden i Modstandskampens Veteran Klub, redaktør Bent Demer, modtaget mindeord om frihedskæmperen, kørelærer Povl Ryde Moesgaard, der blev 70 år:

Kun et fåtal vil vide, at Povl Ryde Moesgaards borgerlige navn dækkede over den »Evald«, der sammen med sine fire kammerater i august 1943 sprængte »Forum« i København i luften. Povl Ryde Moesgaard rejste som ung udlært mejerist til Canada, hvor han arbejdede i tre år. Hjemvendt til Danmark oplevede han besættelsen og var blandt den gruppe mænd, der siden 1941 næsten dagligt samledes i et baglokale til forretningen »Stjerne Radio« i Istedgade i København.

Sammen med lederen, Tom Søndergaard, og navne som »Bob« Jarset, Max Bæklund, Jørgen Haagen Schmidt - »Ci-

trønen« og brødrene Børge og Carl Munck dannede de den første Holger Danske-gruppe, der i de følgende år med uhørt dristighed gennemførte ikke mindre end 36 vellykkede sabotager - i begyndelsen med hjemmelavede midler, senere med det sprængstof, der kom ned fra luften. Da anføreren Tom Søndergaard blev arresteret og sat i den tyske afdeling af Vestre Fængsel, trængte Evald sammen med Bob Jarset, forklædt som danske politifolk, ind i fængslet og fik Tom udleveret - en befrielsesaktion, der dengang fik hele landet til at fryde sig. Kronen på gruppens værk blev dog sprængningen af »Forum«, der få dage efter fik afgørende politiske konsekvenser i oprørsdagen den 29. august. Kort efter undslap Moesgaard til Sverige, sejlede i krigens sidste år frem og tilbage over Sundet som kurér og vendte hjem som soldat i Den danske Brigade. Efter krigen arbejdede Moesgaard i en årrække som kørelærer, men efterhånden blev det tydeligt, at han var stærkt ramt af det krigssyndrom, som præger så mange af dem, der kæmpede i den underjordiske hær. I sine sidste år trak han sig helt tilbage fra omverdenen, kom ikke længere ud af sin lejlighed og levede som eneboer - kun opfyldt af tanker om de skæbneår for Danmark, han på så uforfærdet vis havde været med til at forme.

Chr. Sørensen, Vejle

Chr. Sørensen, Vejle, blev 63 år. Han var sømand, og da krigen udbrød, valgte han at fortsætte i allieret tjeneste. Han var med på »Kap Horn«, det sidste skib, der dækkede evakueringen af britiske styrker fra Kreta. Skibet blev beskadiget og seks af besætningen omkom. Men skibet nåede frem til Ægypten. Senere blev det imidlertid sænket ud for Afrika, og Chr. Sørensen, der var blandt de overlevende, kom til at sejle konvojfart til Murmansk i Sovjetunionen. Under en af disse farter blev hans skib sænket, og ved et mirakel blev han og enkelte andre reddet efter flere døgn i redningsbåd på det oprørte og iskolde hav. Han deltog også i de allieredes invasion i Italien. I 1945 vendte han hjem og blev renseriejer, men måtte på grund af svigtende helbred opgive arbejdet i 1965. Han var dekoreret med en række britiske udmærkelser og deltog som en af de danske gæster i Churchills begravelse i 1965.

Poul Jensen

Vi har her i Aalborg afd. modtaget det triste budskab, at vort medlem Poul Jensen, Tunovej 12, 9900 Frederikshavn, pludselig er afgået ved døden den 7/11 i en alder af kun 59 år.

Poul havde været syg nogen tid men stod netop for at skulle udskrives fra hospitalet, da han faldt bevidstløs om og ikke mere kom til sig selv.

Lars Peter Sørensen

Vort mangeårige medlem, fhv. sømand Lars Peter Sørensen, Arkildsdal 7, 9400 Nørresundby, er den 2. november efter kort tids sygdom pludselig afgået ved døden på Aalborg Sygehus Syd i en alder af kun 61 år.

Lasse havde været pensionist siden 1962, men havde det trods alt nogenlunde indtil kort før sin død, han stod netop for at skulle flytte, så det kom som et hårdt slag for familien.

Aalborg afd.

BØGER

Han overlevede nat- og tåge- KZ-rædslerne

Trygve Bratteli: Fange i nat og tåge. 213 sider 125 kr. Forlaget Vindrose.

Trygve Bratteli er i dag 71 år. Og pensionist. Men efter hvilket liv. Han begyndte sin tilværelse i en lille norsk by, var bud, hvalfanger, tømrer og efterhånden aktiv i parti- og fagbevægelse. Men 30'erne var hårde. Han havde som ung en periode på fem år, hvoraf tilsammen tre år var som arbejdsløs. Det var svært. Men sværere skulle det blive, da han fra 10. juni 1942 og frem til krigens slutning i maj 1945 var kz-fange hos tyskerne. Først på Grini og Victoria Terrasse i Oslo, siden langt hårdere i en række tyske kz-lejre, hvor sult, kulde, afstraffelser så vilkårlige, jævnlige og så at sige ikke til at undgå horte til dagens orden. Og hvor man skulle udnyttede, slide sig ihjel i den hitler'ske krigsmaskines tjeneste.

Nu har Trygve Bratteli skrevet sine erindringer om, hvordan han oplevede tyskernes besættelse af Norge - og hvad det medførte af lidelser og ydmygelser også for ham. Det er blevet til bogen »Fange i nat og tåge«, som kom i Norge i fjor. Og da blev en succes på et rekordoplæg på 180.000 eksemplarer. Og nu i dette efterår er bogen kommet i dansk oversættelse. Det er, Trygve Brattelis natur tro, en lavmælt, stilfærdig bog. Men det, den be-

retter, er hårde kendsgerninger om en tid så ond og hård. Man kan sige, at han måske kun sjældent føjer alverdens nyt til, hvad vi efterhånden ved om Hitlers og nazisternes grusomme magtapparat og hensynsløse fremfærd mod alle, der stod en i mindste måde i vejen. Men det er godt, Bratteli - fhv. norsk

statsminister - her lægger sin beretning frem, så det endnu engang siges, hvad nazismen bestod af: menneskeforagt, forfølgelser, ondskab uden lige. Og altsammen skete det i vor tid, i dette århundrede. Længere er kulturen ikke nået. For resten heller ikke i Stalins og Breshnevs Sovjetrusland.

Bratteli gjorde det fornuftige i 1945, da han kom hjem til Norge og havde sundet sig lidt, at han nedskrev en del erindringer på lapper og som stikord. Og så, efter samråd med sin hustru, stuede alt væk. Og begyndte at opbygge en ny tilværelse og at se fremad. Fantastisk gjort af en muselmand, som vejede 47 kg og havde været i tysk fangenskab i tre år. Men han var nødt til det, hvis han ville overleve, det forstår man. Så blev han 1945-65 det norske Arbejderpartis næstformand og statsminister 1971-72, 1973-76 og partiets politiske ordfører fra 1976 til valget i år, da han trak sig helt tilbage fra politik. For resten er det hans hensigt at komme med endnu et bind erindringer. Om tiden efter 1945. Og tiden før fangenskab.

Han blev altså anholdt i Kristiansund sommeren 1942, kom snart efter til det så sørgeligt berømte fængsel ved Oslo, Grini. Fangerne var, forståeligt nok ikke særligt vilde med deres brutale tyske forhørsledere og vogtere. Mange anede ikke, at det i tyske lejre skulle blive tifold værre. F.eks. sagde en tysk lejrleder til en højtstående SS-officer på besøg ved juletid 1942-43, da de kom ind på den stue, hvor bl.a. Bratteli var fange og hvor fangerne så beskedent det end måtte være, dog havde julesmykket lidt:

- Der kan man se, hvad et primitivt folk kan udrette, når det kommer under ledelse af et kulturfolk!!!

Da man så i 1943 sendte en del norske fanger ned til tyske kz-lejre, så troede disse norske fanger, at de bare skulle en behagelig

Bogens omslag. Trygve Bratteli som fange.

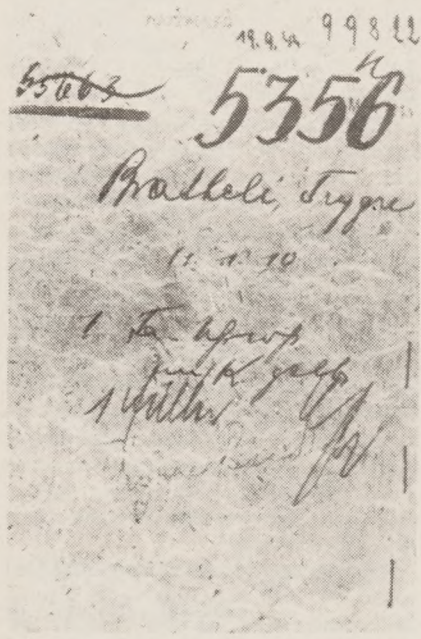
Pelican

RAHBEKFISK

(P. RAHBEK HANSEN) A/S

FILLET FACTORY COLD STORE & FREEZING PLANT
DK-7000 FREDERICIA . DENMARK

I denne kuvert opbevarede T.B. sine papirer. Kuverten fulgte ham gennem hele fangenskabets tre år. Man ser bl.a. hans fangenumre fra Grini og Dachau.

smuttur til Tyskland. Og der opleve krigens afslutning inden for få måneder. Aftenen før en sådan flok blev sendt af sted, holdt man gerne en lille afskedsfest. Og det var ofte en fremragende taler som litteraturprofessoren Francis Bull, der havde ordet, jo selv fange. Men efterhånden kom dødslisterne hjem. F.eks. fra en brutal underlejr under Sachsenhausen, Falkensee i nærheden af Berlin. I Falkensee døde kz-fangerne som fluer.

Ja, der kunne være mangt at berette fra denne bog. Her lidt summarisk. Fra Grini noteres 1942-43, at »svinene nok som regel fik bedre mad end fangerne«. Ja, for svinekødet skulle de tyske vagter vel selv have! (På samme måde med høns og gæs). Og så kom T. Bratteli selv til Tyskland. Her var tonen hård, kadaverdisciplinen gennemført. Politiske fanger havde røde trekanter, de kriminelle, ofte langtidsfanger og som regel tyske, ifølge sagens natur, havde grønne trekanter på fangedragten. Og tyskerne spillede parterne ud mod hinanden. Lod skiftevis grønne og røde have de forskellige og mange tillidsposter, som lejren havde. Alt naturligvis under SS's brutale og ligefremme overopsyn.

Arbejdsdagen var lang. Man blev vækket kl. 4. Og kl. 6 til 18 arbejdede man så, gerne udenfor lejren. Og ofte langt væk. Og som regel usundt. Man var hjemme i lejren kl. 19, og så var der ofte appeller, uanset vejrliget, i timevis. Allerede første aften kom nogle »veteraner« i lejren, gamle venner hjemmefra, i hvert fald nordmænd, på besøg hos de nyankomne. F.eks. mødte Einar Gerhardsen frem og hilste på Bratteli. Andre politiske fanger i

lejren var f.eks. Halvard Lange, den senere udenrigsminister i Arbejderparti-regeringerne. Og læge Sven Oftedal, der allerede var ved at blive muselmand. Også hos norske fanger. Skønt norske fanger havde det held somme tider at få tran, klipfisk og spegesild hjemmefra.

Snart blev Bratteli og nogle andre norske fanger sendt væk. Til en såkaldt »Nacht und Nebel«-lejr, altså nat og tåge. Det betød, at den var helt isoleret fra omverdenen. Uden breve. Uden pakker, så andre dårligt nok vidste, man sad der. Snart lærte T.B. af gamle fanger, at i en kz-lejr gælder det, hvis man vil opretholde livet, at »arbejde med øjnene«, d.v.s. kun arbejde, hvis SS-erne eller andre prominente står og ser på det. Ellers putte sig, råbe lidt op og se meget geskæftig ud ind imellem. For resten noterer Bratteli her, at det skete, fanger fik fat i en hund, slagtede den og spiste den. Dog har han aldrig hørt, at det skete for nordmænd. Her var også en lille berygtet bandit, Konrad, da man kom ud til en særlejr under opbygning. Han aftalte dog med nordmændene, at han undlod at slå løs på dem med sine stokke. Mod at få en pakke cigaretter om ugen.

Denne Nacht und Nebel-lejr hed Natzweiler og lå i Schiermeck i Elsass, altså tæt ved den franske grænse. Det var vinter i Vogeserbjergene. Lejren var opbygget i terrasser. Op til ca. 1000 meters højde. Det regnede, stormede og var koldt. Af 504 nordmænd, som kom hertil, døde de 238, altså næsten halvdelen, på stedet. 11. januar 1944, da T.B. fyldte 34 år, følte han sig ekstra nedslidt, havde ondt i halsen og i maven, ophovnede fingre o.s.v. Han var på et nathold på et primitivt

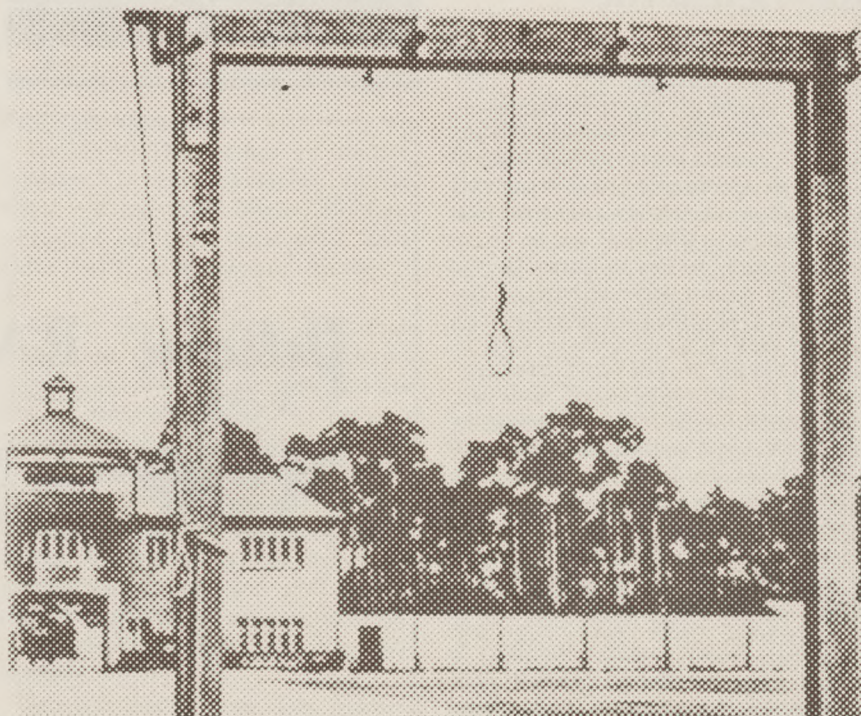
væveri. Sammen med flinke hollandske kz-fanger, nogle af dem fra kolonierne. Der var ofte afstraffelser. Alle skulle se på det. På lejrpladsen. I timelange appeller, uanset vejret. B. noterer et sted: »Man kan blive så sløv og medtaget, at selv ens bedste venner helst undgår at træffe en!«

Og sidenhen, dog i en anden lejr, noterer T.B. om sig selv: »Der er to døgn, som er helt slettet af min erindring.« (Så syg og medtaget var han, velsagtens i dødens forgård. Men han klarede den altså, bl.a. takket være polske og jødiske lægevenner). Fronterne vakler. En dag rommes Natzweiler-lejren. Nogle fanger evakueres til andre lejre. Andre likvideres i krematoriet.

T.B. kommer til Dachau-lejren. Derfra til en lille barsk underlejr Otyobrunn. Så til en anden hård lejr, Dautmergen. Den består af telte. 22. november 1944 kommer han til en ny lejr, Vaihingen. Her får mange tyfus. Men i den 11. time kommer en række fødevarer-pakker hjemme fra Norge. Nogle kammerater har dog lukket øjnene for stedse. Han bemærker, at kommunister og katolikker er folk, som ofte har let ved at få nye kontakter. De har venner i alle nationer. I Vaihingen overlevede af 29 nordmænd kun de 16. Og af dem måtte halvdelen bæres ud i den svenske Røde Kors ambulance, da den 5. april 1945 redder ham og de andre 15 nordmænd. Og svenskerne havde ledt i tre dage. Og var lige ved at give op.

Hvor krybende og hvor germansk, nu da nederlaget er på vej. Og synligt for alle. At lejrens SS-leder kommer ud og giver hver enkelt nordmand hånden og ønsker god rejse!

Så går det mod den berømte lejr ved Ham-

Galgen i kz-lejren Sachsenhausen. Når nogen blev hængt, holdt tyskerne altid timelange ekstra appeller. Alle skulle skræmmes.

borg, Neuengamme, hvor alle danske og norske fanger bliver bragt til. I den videre farten med danske og svenske Røde Kors-busser til først Padborg og Frøslev. Siden, f.eks. for T.B.s vedkommende, til København, Malmö og rekreativhjemmet i Ramlösa ved Helsingborg. Der er uro i Bratteli. Han vil videre, tager på egen hånd til Stockholm. Og 15. maj er han hjemme i Oslo.

Endnu engang må man, efter en sådan bog, sige: Utroligt, men sandt. Også han reddede livet. Og der må være en styrelse, en mening med alting. Det er vore ord, bestemt ikke Brattelis.

Johs. Rasmussen

De brændte bøger

Det vesttyske forlag Konkret Literatur Verlag har påbegyndt udgivelsen af en bogserie med fællestitlen »De brændte bøger bibliotek«. Det drejer sig om at få optrykt en række af de bøger, der blev forbudt af nazisterne i trediverne, og som propagandaminister Joseph Goebbels lod brænde på offentlige bål ved de berygtede bogbrændinger på gader og torve i alle større tyske byer.

TOP NAZIST VIL IKKE HAVE SIT FORSVAR UD PÅ DANSK

Werner Best, Nazi-Tysklands rigsbefuldmægtigede i Danmark under anden verdenskrig, er sur. Forlaget Zac og laborant Lars Ove Peters i Horsens har oversat og udgivet et manuskript, som Best skrev, mens han sad i Horsens Statsfængsel efter krigen. Og det var slet ikke meningen, at manuskriptet skulle udgives, og nu overvejer Best ifølge det vesttyske ugeblad »Der Stern« at få nedlagt fagedforbud mod bogen, som er udkommet.

Manuskriptet er en forsvarstale, som Best forestillede sig skulle cirkulere mellem politikere og historikere. Her redegjorde han for sit samarbejde med Scavenius og for modstanden mod samarbejdspolitikken.

Selv om Lars Ove Peters over for forlaget har fremvist et brev, hvoraf det fremgår, at Peters havde Best's tilladelse til at oversætte manuskriptet med henblik på udgivelse, siger Best nu, at hans tillid er blevet misbrugt.

Til »Der Stern« siger Best, at det er en penibel sag for ham som tidligere tysk rigsbefuldmægtiget at anlægge sag ved en dansk domstol. Men det har aldrig været hans tanke, at manuskriptet skul-

le udgives, og han fastholder, at han udtrykkeligt har nedlagt forbud både mod hel og delvis gengivelse.

I fjor vakte forlaget Zac, der ejes af Lars Zachariassen, opsigt med bogen »En studie i rødt og blåt« om Aksel Larsen.

Som sydslesviger på østfronten

Niels Bøgh Andersen, den tidligere forstander på den danske højskole Jaruplund lidt syd for grænsen, blev som alle andre dansksindede unge sydslesvigere tvunget til at være soldater i den nazistiske værnemagt.

Han blev indkaldt den 8. april 1940, dagen før den tyske besættelse af Danmark. En stor del af tiden var han på østfronten. Det var forbudt at føre dagbog, men det lykkedes ham regelmæssigt at føre dagbogsnotater og få dem bragt hjem, når han selv eller hans kammerater skulle på orlov.

Dagbogen er nu renskrevet og udkommet som bog på Gyldendals filialforlag Vindrose med titlen »Krigsdagbog«, 182 siden, pris 125 kr.

Som nævnt var han det meste af tiden på østfronten, men kom mod krigens slutning til vestfronten, hvor han kom i fransk krigsfangenskab, slap fri og kom hjem via London.

Bøgh Andersen har holdt mange foredrag (også ved et fangestævne engang på Jaruplund) og bl.a. en hel serie i radioen om sine krigserindringer, ligesom han før har skrevet derom i bogen »Feltdegn fra Harreslev Mark«.

I den nye bog får vi beretningen i kort

Bøgh Andersens egen tegning af det russiske bondehus, hvor han havde kvarter.

Kammeraternes Hjælpefond

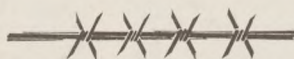
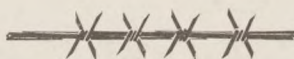
er raske kammeraters hilsen til de syge

og knap dagbogstil, f.eks. 3. februar 1943: »Stalingrad faldet, 6. armés saga slut«. Men, som han selv siger, ikke alt kunne skrives, dels på grund af forbudet mod at skrive, men også, fordi begivenhederne var så frygtelige, at han simpelt hen ikke kan skrive om det, f.eks. en tysk massakre på sovjetiske jøder.

Det er en gribende bog, et stærkt menneskeligt dokument. I sin anmeldelse i »Politiken« skriver vor fangekammerat, J. B. Holmgaard: »Hvis historielærere søger et fremragende materiale til undervisning om anden verdenskrig, kan denne bog anbefales på det bedste.«

Og det er ikke overdrevet. Men bogen kan anbefales enhver, både til os, der oplevede krigen og - ikke mindst - til de nye generationer, der ikke oplevede og som forhåbentlig heller ikke kommer til at opleve krigen.

-t

ADRESSE- LISTE

SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Fmd.: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 Kbh. N. (01) 35 50 12.

Næstform.: Erik Beermann, Toldbodgade 61, 1253 Kbh. K. (01) 14 04 31.

Sekr.: P. Nielsen, Bjernedevej 40a, 2700 Brønshøj. (01) 74 26 35.

Kass.: Bernt Johannesson, Kongshvilevej 20, 2800 Lyngby, giro 5 11 79 17.

Bestyrelse: H. Davidsen, Frode Toft, P. Møller Madsen, Hans Andersen, Axel Lauritzen, Lillian Olsen, Birgit Fischermann, Jørgen Lind, Solveig Skjøtt og Richard Andersen.

BUCHENWALD-KLUBBEN

Fmd.: Hans Andersen, Slossevej 19, 4894 Øster Ulslev (03) 86 55 59.

Kass.: Johs. Damsgaard, Herninggade 1, 2100 København Ø. (01) 42 55 72.

Odense: Carl Aage Hansen, Kærmindevej 25, 5000 Odense. (09) 12 71 99.

Århus: Håkon Thomsen, Søndervangen 20, 8260 Viby J. (06) 14 53 95.

Aalborg: G. Hansen, Østre Allé 47, 9000 Aalborg. (08) 12 73 63.

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: Erik Beermann, Toldbodgade 61, 1253 København K. (01) 14 04 31.

Kass.: Agner Vennike, Præstelængen 19, 2400 København NV. (01) 10 72 60. Giro 58 718.

Socialsekretær: Otto Laugesen, Dragstrupvej 118, Ml. Jølby, 7950 Erslev Mors. (07) 74 16 64.

LANDSFORENINGEN ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Fmd.: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 Kbh. N (01) 35 50 12.

Kass.: Anna Strunge, Musvågevej 20, 8210 Århus V. (06) 16 98 12.

Kbhv. afd.: Kontor: Nygårdsvej 52, 2100 København Ø (01) 20 44 68. Åbent mandag-torsdag kl. 10-14, fredag kl. 10-12.

Fmd.: R. Bonde Larsen, Marievej 7, 2740 Skovlunde. (02) 94 99 04.

Kass.: Villy Lauridsen, Rørsangervej 66, 2400 København NV (01) 10 03 09.

Socialsekretær: Carl Nommels, Kostenborgvej 23, 2650 Hvidovre (01) 75 00 67.

Omegnsafdelingen:

Fmd.: Erik Lorentzen, Elbagade 43, 2300 København S (01) 55 12 64.

Kass.: Kurt Jacobsen, Dyrehavegårdsvej 15, 2800 Lyngby (02) 88 17 21.

Socialsekretær: Kaj Wadsbach Petersen, Lundebjerggårdsvej 228, 2740 Skovlunde (02) 94 44 92.

Esbjerg afd. Fmd.: Viggo Hansen, Palnato-kes Alle 19, 6700 Esbjerg. (05) 14 27 58.

Kontor: Centret, Skolegade 53, 6700 Esbjerg. Åbent hver onsdag kl. 14-17.

Fredericia afd. Fmd.: Oskar Larsen, Indre Ringvej 199,2, 7000 Fredericia, tlf. (05) 92 58 33. Kontor Kongensgade 31 A, tlf. 93 29 73, åbent hver onsdag kl. 14-16.

Odense afd.: Øster Stationsvej 21, 5000 Odense C.

Fmd.: Richard Andersen, Giersingvænget 24, 5220 Odense SØ. (09) 15 98 27.

Kontoret er åbent hver onsdag fra kl. 10-12, men ikke om eftermiddagen. Tlf. 13 88 45.

Herudover træffes kontorets leder på tlf. 16 31 93.

Sydfyns afd.: Louis Artell, Kirkevej 6, 5892 Gudbjerg. (09) 25 18 29.

Aksel Jørgensen, Varnæsvej 33, 5700 Svendborg. (09) 54 12 29.

Sjællands afd.: Ove Laursen, Moseskrænten 3, Ganløse Bund, 2760 Måløv. (02) 18 30 46.

Aalborg afd.: A.J. Jørgensen (Åbo), Lemvigvej 67, 9220 Aalborg Ø. (08) 15 70 82.

Centrets adresse: Østerbro 38, 9000 Aalborg (08) 12 16 19. Åbent tirsdage 10-12, torsdage 10-12 og 14-17.

Århus afd.: Alfr. Bertelsen, Fuglebakkevej 130, 8210 Århus V. (06) 16 63 18.

Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200 Århus N. (06) 16 63 18. Åbent mandag-fredag kl. 9-12 (sociale sager). Kammeratligt samvær tirsdag og torsdag kl. 14-17.

Århus afd.: Alfr. Bertelsen, Fuglebakkevej 130, 8210 Århus V. (06) 16 63 18.

Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200 Århus N. (06) 16 63 18. Åbent mandag-fredag kl. 9-12 (sociale sager). Kammeratligt samvær tirsdag og torsdag kl. 14-17.

Århus afd.: Alfr. Bertelsen, Fuglebakkevej 130, 8210 Århus V. (06) 16 63 18.

Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200 Århus N. (06) 16 63 18. Åbent mandag-fredag kl. 9-12 (sociale sager). Kammeratligt samvær tirsdag og torsdag kl. 14-17.

Århus afd.: Alfr. Bertelsen, Fuglebakkevej 130, 8210 Århus V. (06) 16 63 18.

Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200 Århus N. (06) 16 63 18. Åbent mandag-fredag kl. 9-12 (sociale sager). Kammeratligt samvær tirsdag og torsdag kl. 14-17.

Århus afd.: Alfr. Bertelsen, Fuglebakkevej 130, 8210 Århus V. (06) 16 63 18.

Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200 Århus N. (06) 16 63 18. Åbent mandag-fredag kl. 9-12 (sociale sager). Kammeratligt samvær tirsdag og torsdag kl. 14-17.

Århus afd.: Alfr. Bertelsen, Fuglebakkevej 130, 8210 Århus V. (06) 16 63 18.

Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200 Århus N. (06) 16 63 18. Åbent mandag-fredag kl. 9-12 (sociale sager). Kammeratligt samvær tirsdag og torsdag kl. 14-17.

Århus afd.: Alfr. Bertelsen, Fuglebakkevej 130, 8210 Århus V. (06) 16 63 18.

Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200 Århus N. (06) 16 63 18. Åbent mandag-fredag kl. 9-12 (sociale sager). Kammeratligt samvær tirsdag og torsdag kl. 14-17.

Århus afd.: Alfr. Bertelsen, Fuglebakkevej 130, 8210 Århus V. (06) 16 63 18.

Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200 Århus N. (06) 16 63 18. Åbent mandag-fredag kl. 9-12 (sociale sager). Kammeratligt samvær tirsdag og torsdag kl. 14-17.

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER PÅ SJÆLLAND:

Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værløse. (02) 48 56 74.

Kass.: Helge Brinch, Tåstrupgårdsvej 153, 1 tv., 2630 Tåstrup, tlf. (02) 52 01 25.

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen, Vesterbrogade 118, 2. tv., 1620 København V. (01) 31 77 34.

Kass.: Axel G. Nielsen, Spangevej 36, 8700 Horsens. (05) 62 24 50.

HORSERÖD

Fmd.: Heinrich Davidsen, Kastrupvej 90, 2300 København S. (01) 55 34 99.

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd.: Holger Grome, Tårnby Torv 24, 2770 Kastrup. (01) 50 33 86.

Kass.: Ib Lærche, Immerkær 25, 2. tv., 2650 Hvidovre. (01) 75 58 03.

RAVENSBRÜCK-GRUPPEN

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 København N. (01) 35 50 12.

Kass.: Emmy Eskildsen, Nansensgade 22, 5000 Odense C. (09) 11 92 52.

Odense: Evald Lægteskov, Åsumvej 128, 5240 Odense NØ. (09) 10 24 15.

STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Helge Kierulff, Kidthøj 10, 2880 Bagsværd. (02) 98 11 77.

Kass.: Ingeman Berthelsen, Landlystvej 72, 2650 Hvidovre (01) 75 97 13.

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Fischermann, Toftekærsvvej 28 C, 2820 Gentofte. (01) 65 82 12.

Kass.: Moses Katznelson, Spurvegården 30, 2650 Hvidovre. (01) 75 37 05.

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejers af De Erhvervshæmmede. 12 senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8592 Anholt by. Henvendelse til: Alfred Bertelsen, Fuglebakkevej 130, 8210 Århus V. (06) 16 63 18.

Kegnæs: Ejers af Kammeraternes Hjælpefond. Se øverst bladets side 2.

»Nors Hovedgård:« Selvejende institution. 12 senge. Adresse: Hindingvej 38, Nors, 7700 Thisted. Henvendelse: Alex Binnebal- le, (07) 98 11 95 eller Otto Laugesen, (07) 74 16 64.

Smidstruphytten: Ejers af Gestapofangerne på Sjælland. 4 senge. Henvendelse til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Vær- løse (02) 48 56 74.

Smidstruphytten: Ejers af Gestapofangerne på Sjælland. 4 senge. Henvendelse til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Vær- løse (02) 48 56 74.

Smidstruphytten: Ejers af Gestapofangerne på Sjælland. 4 senge. Henvendelse til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Vær- løse (02) 48 56 74.

Smidstruphytten: Ejers af Gestapofangerne på Sjælland. 4 senge. Henvendelse til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Vær- løse (02) 48 56 74.

Smidstruphytten: Ejers af Gestapofangerne på Sjælland. 4 senge. Henvendelse til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Vær- løse (02) 48 56 74.